

ALINTI SÖZCÜKLER İÇİN VERİLEN KAYNAK DİL VE ÖZGÜN BİÇİM BİLGİLERİ AÇISINDAN TÜRKÇE SÖZLÜKLERİN KARŞILAŞTIRILMASI*

Oğuz ERGENE**

ÖZET

Türkiye Türkçesinin ölçünlü dilini işleyen Türkçe sözlüklerin içerdiği söz varlığı ile birlikte madde başı sözler için verilen anlamlar, bu anlamların sayısı ve sıralanışı, sözlere ilişkin kimi bilgiler, zaman içinde dilin doğal gelişimine koşut değişimler göstermiştir. Bununla birlikte madde başı niteliğindeki kimi alıntı sözlerin kaynak dillerine ve özgün biçimlerine ilişkin bilgilerin farklı kurumların ya da kişilerin hazırlayıp birbirine yakın tarihlerde yayımladığı Türkçe sözlüklerde bile tutarlı olmadığı görülmektedir. Bu kaynaklarda, çoğu kez bir sözün hangi yabancı dilden alındığı ya da o dildeki özgün biçiminin ne olduğu konusunda görüş birliğine varılamadığı hatta aynı sözlüğün değişik baskılarının bile her iki açıdan farklılaştığı belirlenmiştir.

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinin ölçünlü diline ilişkin söz varlığı öğelerini içeren Türkçe sözlükler, yabancı kökenli sözcükler için verilen kaynak dil ve özgün biçim bilgileri açısından karşılaştırılmıştır. Bunun için TDK'nin yayımladığı Türkçe Sözlük (TDK 2005, TDK 2011), Dil Derneğinin yayımladığı Türkçe Sözlük (DD 2012) ve Püsküllüoğlu'nun hazırladığı Türkçe Sözlük (Püsküllüoğlu 2012) incelenmiştir. Böylece hem aynı sözlüğün son iki baskısı hem de farklı kişi ya da kurumların yayımlandığı Türkçe sözlüklerin son baskıları karşılaştırılarak araştırma konusuna ilişkin verilerde belirlenen farklılıkların sınıflandırılmasına ve değerlendirilmesine çalışılmıştır. Kimi durumlarda, bu kaynaklara ek olarak TDK'nin hazırladığı Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski (TDK-YD) ile Genel Ağ sayfasında hizmete sunduğu Güncel Türkçe Sözlük (TDK-GTS) ve Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü (TDK-TBKKS)'nden de yararlanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye Türkçesi, Türkçe Sözlük, alıntı sözcükler, söz varlığı, sözlük bilgisi.

* Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü, El-mek: oguzergene@hotmail.com

THE COMPARISON OF THE TURKISH DICTIONARIES IN TERMS OF THE SOURCE LANGUAGE FOR THE LOAN WORDS AND THEIR ORIGINAL ORTHOGRAPHY

ABSTRACT

Together with the lexicon of the Turkish dictionaries that embodies the standard language of the Turkish, the meanings provided for lexical entries, and the number and order of these words as well as the information about them have gone through a parallel development to the natural development of language in time. However, the information on the source languages and original orthography of some loan words as lexical entries are found to be inconsistent in the Turkish dictionaries published by different institutions or writers on dates similar to each other. It has been found in these resources that there is usually no agreement on the language from which a word is borrowed or on the original orthography of the word in that language, and that even the different editions of the same dictionary differ from each other in these two aspects.

In this study, the Turkish dictionaries, covering the standard lexicon of the Turkish, have been compared in terms of the source language and the original orthography for the loan words. For this reason, the Turkish dictionaries published by Turkish Language Society (TDK 2005, TDK 2011), by Language Association (DD 2012) and by Püsküllüoğlu (Püsküllüoğlu 2012) have been examined in this study. Thus, by comparing both the last two editions of the same dictionary and the latest editions of the Turkish dictionaries published by different institutions and writers, the differences determined in the data of the research have been classified and evaluated. On some occasions, updated Turkish Dictionary and Spelling Dictionary Compact Disc designed by Turkish Language Society (TDK-YD), updated Turkish Dictionary provided in general network (TDK-GTS) and the Dictionary of the Words of Western Origin (TDK-TBKKS) have also been used here in addition to the other sources.

Key Words: Turkish, Turkish dictionary, loan words, vocabulary, lexicography.

1. Giriş

Grimm'in Alman Sözlüğü'nün 1854'te yayımlanan ilk cildinde, "Bir dilin sözcüklerinin abecesel dizgesi" olarak tanımladığı sözlük (Lat. dictionarium) terimini ilk olarak 1225'te John Garland kullanmıştır. Batı'da, sözlükçülük alanındaki gelişmelerin daha sonraki yüzyıllara dayanmasına karşın Doğu'da, İsmail Cevheri'nin yazdığı *Sihah*, Firuzabadi'nin yazdığı *El Kamusü'l-Muhit* gibi Arapça sözlükler ile Kaşgarlı Mahmud'un *Divanü Lugati't-Türk*'ü, eski bir sözlükçülük geleneğinin var olduğunu kanıtlayan önemli eserlerlerdendir. Bugün ise sözlüğün kapsamı, hazırlanış amacı ve niteliği farklı pek çok türü bulunmaktadır. Sözlükler, işlediği dillerin sayısına (tekdilli sözlük çokdilli sözlük), söz varlığı öğelerinin niteliğine (genel sözlük, lehçebilim sözlüğü, yabancı öğeler sözlüğü, kökenbilgisi sözlüğü, terim sözlüğü...), alfabe sırasının gözetilip gözetilmemesine (alfabetik sözlük, kavram sözlüğü) göre sınıflandırılmaktadır (Aksan 1998-III, 70-76).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Türkiye’de terim olarak “ilk kez 1932 yılında Celâl Sahir Erozan’ın önerisiyle kullanılmaya başlanan” (Boz 2006, 11) *sözlük* için kimi özel türleri dışında “Bir dilin (ya da birden çok dilin) sözcük varlığını, söyleyiş biçimleriyle, yazımlarıyla veren, bağımsız biçimbirimleri temel alarak bunların, başka öğelerle kurdukları söz öğeleriyle birlikte anlamlarını, değişik kullanımlarını gösteren bir sözcük varlığı kitabı.” biçiminde genel bir tanım yapılabilir (Aksan 1998-III, 75). Söz varlığının bir toplumun kültürünü, önceliklerini, değer yargılarını ve başka toplumlarla ilişkilerini yansıttığı düşünülürse bir dilin söz varlığını içeren sözlüklerin de bu alanlara ilişkin bilgilendirici kaynaklar olduğu görülür. Ayrıca birer genel sözlük niteliği taşıyan Türkçe sözlüklerin “yayımlandığı dönemin söz varlığını” içerdiği; bu sözlüklerin kapsamlarının tarihsel sıra ile karşılaştırmalı olarak incelenmesinin de bir açıdan Türkçenin belli bir dönemine ilişkin gelişiminin izlenmesine olanak sağlayacağı söylenebilir (Ergenç ve Uzun 1993, 124). Toplumun geçirdiği kimi değişiklikler ve bunların söz varlığına etkisi, aynı sözlüğün belli bir döneme yayılan farklı baskılarında da kendini gösterir. Bu nedenle sözlükler, salt bir sözcük ve anlam listesi olmayıp içerdiği öğeleri farklı yönlerden değerlendirilmesi gereken kaynaklardır.

Türkiye Türkçesinin ölçünlü dilini işleyen Türkçe sözlüklerin içerdiği söz varlığı ile birlikte madde başı sözler için verilen anlamlar, bu anlamların sayısı ve sıralanışı, sözlere ilişkin kimi bilgiler (kullanım alanı, kullanım biçimi, alıntı sözlerde kaynak dil...), zaman içinde dilin doğal gelişimine koşut değişimler göstermiştir. Bu durum; her baskıda yeni sözlerin eklenmesi ya da kimi sözlerin çıkarılması, var olan bilgilerin ve anlamların güncellenmesi, sözlük hazırlayıcılarının tutumu gibi nedenlere dayanır. Sözlük içeriklerinde gözlenen en kapsamlı değişiklik ise madde başı sözlerin farklı baskılarda yer alıp almamasına ilişkindir. Dilin ve söz varlığının biçimlenmesi doğrultusunda, sözlüklerdeki Türkçe ya da yabancı kökenli sözlerin sayısal değişiklikler gösterdiği bilinmektedir.

TDK’nin ilkinin 1945’te yayımladığı Türkçe Sözlük’ün 1988’e kadar yapılan ilk sekiz baskısını [I. baskı: 1945, II. baskı: 1955, III. baskı: 1959, IV. baskı: 1966, V. baskı: 1969, VI. baskı: 1974, VII. baskı: 1983, VIII. baskı (Yeni Baskı) 1988] inceleyen Uzun, genel olarak her baskıda bir büyüme sağlandığını ancak sözcük sayısı açısından “en fazla büyümenin 1983’teki VII. baskıda” olduğunu kaydetmiştir. Uzun’un belirlemelerine göre bu baskıların tamamı değerlendirildiğinde “yabancı kökenli sözcükler sayıca yerlilerden az olsa da onlardan daha yüksek oranda tutunma” göstermiş, “Arapça, Fransızca ve Farsçadan ödünçlemeler en fazla hareketlilik gösteren sözcük grupları” olmuştur. Ayrıca bu sözlüklerde, “Fransızca öğeler IV. baskı dışında, VIII. baskıya kadar sözlüğe artarak girmiş ve tutunmuştur. Arapça sözcükler özellikle V. baskıda sözlükten çıkarılmış, ancak daha sonra VIII. baskıya kadar sözlüğe çoğalarak girmiştir.” (Uzun 1999, 56). Boz da 1945 yılındaki ilk baskıda 23.000 olan toplam sözcük sayısının her baskıda artarak 1983 yılında yapılan 7. baskıda 38.000’e ulaştığını belirtmiştir (Boz 2006, 18). Bununla birlikte Türkçe Sözlük’ün 10. baskısı olan TDK 2005’te, 3700 yeni sözün ve 6400 yeni anlamın; 11. ve son baskısı olan TDK 2011’de ise 14885 yeni sözün ve 17961 yeni anlamın varlığına işaret edilmektedir (TDK 2005; TDK 2011, Arka dış kapak).

Türkçe Sözlük (TDK)’ün ilk sekiz baskısını “maddebaşı değişimleri” açısından inceleyen Ergenç ve Uzun’a göre İspanyolca, Fransızca, Almanca ve İngilizce sözcükler, farklı baskılarda %90’ın üzerinde bir tutunma göstererek “neredeyse dile girdikleri gibi” kalmışken “Farsça ve Latince öğeler belli bir aşınmaya uğramışlar”, Arapça öğeler ise “girme ve genişleme açısından en üst sıralarda” olmasına karşın en düşük oranda tutunma göstermiş ve yaygın olarak dilden çıkmıştır. Bu dillerden Fransızca, genişleme oranı açısından %28,6 ile yabancı diller arasında en üst sıradadır (Ergenç ve Uzun 1993, 134, 135). Söz varlığındaki bu değişime, diller arasındaki ilişkiler bağlamında değinen Sarı, batı kökenli sözcüklerin Türkçeye girmesini “toplumun yeni bir varlık, nesne ya da kavramla karşılaşması”, “coğrafi sebepler”, “sosyal sebepler”, “politik ve ekonomik sebepler”, “bilim ve teknolojiye ilişkin gelişmeler ve iletişimin hızlanması”; dilden çıkmasını

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

ise “farklı bir dilin etkisinin artması”, “Türkçe karşılıkların dile yerleşmesi”, “kavram ya da nesnenin kullanımdan çıkması” gibi nedenlere bağlamaktadır (Sarı 2008, 24-41, 50-53).

Türkçe Sözlük (TDK)’ün 1945’te yayımlanan ilk baskısı ile 1998 baskısını, alıntı sözcükler için verilen “kullanım alanı bilgileri” açısından karşılaştıran Ersoy, ilk baskıda 10537 olan toplam yabancı sözcük sayısının 1998’de 14384’e çıktığını belirtmektedir (Ersoy 2006, 207). Bu iki baskıdaki Batı kökenli sözcükleri karşılaştıran Erbay ise beş dil için şu verileri sunmuştur (Erbay 2002, 134):

TDK 1945: Fransızca 1092, Yunanca 779, İngilizce 115, Almanca 20, Rusça 13.

*TDK 1998*¹: Fransızca 4551, Yunanca 344, İngilizce 418, Almanca 79, Rusça 36.

TDK 2011’de ise Türkçedeki alıntı sözcüklerin dillere göre dağılımı, şu biçimde verilmiştir²: “Arapça 6.516, Fransızca 5.540, Farsça 1.375, İtalyanca 607, İngilizce 518, Rumca 448, Almanca 105, Latince 68, Rusça 39, Yunanca 37, İspanyolca 31, Ermenice 24, Bulgarca 22, Macarca 15, Japonca 13, Moğolca 12, İbranice 8, Malay dili 2, Portekizce 2, Soğdca 2, Arnavutça 1, Korece 1, Sırpça 1, Slavca 1”. Sözlükte, Türkçenin söz varlığında “çeşitli diller aracılığıyla Amerika, Brezilya, Madagaskar, Maldivler yerlilerinin dilinden geçme çok az sayıda sözcük” bulunduğu da belirtilmektedir (TDK 2011, 2674).

Madde başı niteliğindeki kimi alıntı sözlerin kaynak dillerine ve özgün biçimlerine ilişkin bilgiler, farklı kurumların ya da kişilerin hazırladığı Türkçe sözlüklerde değişkenlik göstermektedir. Bu kaynaklarda, çoğu kez bir sözün hangi yabancı dilden alındığı ya da o dildeki özgün biçiminin ne olduğu konusunda görüş birliğine varılamadığı hatta aynı sözlüğün değişik baskılarının bile her iki açıdan farklılaştığı belirlenmiştir. Boz da Batı kökenli sözcüklere yönelik çalışmasında, “Çağdaş Türkçe Sözlüklerde” *sigara* sözcüğünün kaynak dili için “Amerikan Yerli Dili, Fransızca, İspanyolca ve İtalyanca”; özgün biçimi için de “cigaro, cigarro, sigaro” bilgilerinin verildiğine dikkat çekmiştir. Boz’a göre “Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Batı kökenli sözcüklerin köken dili ve biçimini belirlemek önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.” ve buna ilişkin “temel sorunlar (zorluklar); sözlük hazırlayıcılarının bilgi düzeylerine, titizliklerine ve yöntemlerine bağlanabilir.” (Boz 2011a, 8, 9).

Sözlüklerde madde başı olan alıntı sözlerin kaynak dillerine ilişkin sayısal dalgalanmalar, yalnızca o dillerden yeni sözlerin girmesine ya da bu sözlerin kullanımdan kalkmasına bağlı olmayıp her baskıda pek çok sözün öncekinden başka bir dile ait sayılmasıyla da ilgilidir. Yoksa Fransızcadan alınan sözlerin 1945’te 1092, 1998’de 4551, 2011’de ise 5540 olarak verilmesini; TDK 1998’de 344 olan Yunanca kaynaklı sözlerin 13 yıl sonra basılan TDK 2011’de 37’e inmesini tek başına sözcük alışverişi ile açıklamak doğru olmayacaktır. Erbay da 1945’te İtalyanca, Latince, İspanyolca ve Yunancadan alındığı belirtilen sözlerin 1998’de Fransızca olarak verildiğini belirtmiştir (Erbay 2002, 134). Ayrıca TDK 2005’te, Yunancadan alınmış gösterilen pek çok söz de TDK 2011’e göre Rumca kaynaklıdır.

Alıntı sözler için verilen kaynak dil ve özgün biçim bilgilerindeki değişikliklerin bir nedeni, pek çok sözün bir dilden farklı dillere farklı biçimlerde geçmesi ve bu geçişin aşamalılık göstermesidir. Kimi sözcüklerin Latince ya da Yunancadan Arapçaya, oradan da Türkçeye

¹ TDK 1998’deki alıntı sözcüklerin kökenlerine göre dağılımını veren Parlatur’a göre bu beş dile ilişkin sayısal değerler şöyledir: “Fransızca 4645, Yunanca 383, İngilizce 446, Almanca 84, Rusça 38”. Yine bu baskıda toplam “14224 yabancı kökenli söz varlığı” bulunmaktadır (Parlatur 1999, 272).

² TDK 2011’de, alıntı sözlere ilişkin sayısal verilerin dökümü yapılırken Fince iki kez yazılmış ve bu dilden bir yerde iki, bir yerde ise bir sözcüğün alındığı belirtilmiştir (TDK 2011, 2674). Ayrıca sözlük metninde örneklerini belirlediğimiz *Filipince* [*salangan* (TDK 2011, 2016)], *Gürcüce* [*aznavur* (TDK 2011, 217)], *Hintçe* [*peçiç* (TDK 2011, 1905)], *Lehçe* [*polka* (TDK 2011, 1937)]; *Tibetçe* [*yak* (TDK 2011, 2504)] gibi diller, bu sıralama içinde yer almamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

geçtiğini belirten Sezgin, Türkçedeki kimi örneklerin de “Arapça, Farsça, Hintçe, Japonca hatta Türkçeden” Batı dillerine geçip değişime uğramış sözcükler olduğunu kaydetmektedir (Sezgin 2004, 19). Örneğin tüm Türkçe sözlüklerde Fransızcadan alındığı belirtilen *kuaför* sözcüğü [*Fr. coiffeur* (TDK 2005, 1245; TDK 2011, 1514) ~ *Fr.* (Püsküllüoğlu 2012, 1268) ~ *Fr.* (DD 2012, 1027)], Köksal’a göre “Arapça mendil anlamına gelen *kufiyah*’tan Fransızca *coiffeur* biçimine dönüşmüştür.” (Köksal 2003, 113). Bu kapsamdaki “kıstas (ölçü, terazi), kanun (asıl anlamı cetvel), mancınık (manjekon), yakut (hyakintos)” gibi sözcüklerin de Yunancadan Arapçaya geçtiği belirtilmektedir (Karaslan 1995; aktaran Öztürk 2003, 261, 262). Burada ilk sorun, sözlüklerde hangi yabancı dilin “kaynak dil” kabul edilip gösterileceğidir çünkü ilke düzeyinde uzlaşılmasına karşın kaynak dil terimi için farklı değerlendirmeler söz konusudur. Nitekim Gülsevin, bütün sözlüklerde aynı oranda başarı gösterilemese de sözlükçülükte başka bir dilden alınan sözcükler için genel ilkenin o sözcüğün ilk ortaya çıktığı dil yerine “ilgili dile alınmasına aracılık eden dilin belirlenmesi” olduğunu ve bu nedenle sözlüklerde, alıntı sözcüklerin “*gelmesine aracılık eden dilin, yani kaynak dilin gösterilmesi*” yoluna gidildiğini belirtmektedir (Gülsevin 2011, 301). Bununla birlikte aynı ilkeyi savunan ve “*Diller arası alıntılarda, kaynak dilin değil, bilgiyi ve kelimeyi taşıyan dilin muhatap alındığı*” görüşünü dile getiren Karaağaç ise bu tür sözcüklerin ilk oluştuğu dili “kaynak dil”, başka bir dile alınmasına aracı olan dili ise “bilgiyi ve kelimeyi taşıyan dil” olarak değerlendirmiştir (Karaağaç 1998, 477).

Üretildiği dilden farklı dillere geçen ve o dillerde benzer yazılış ve söylenişle kullanılan kimi sözcüklerin Türkçeye hangi dilden alındığı ve sözlüklerde hangi dilin kaynak gösterileceği, karşımıza bir sorun olarak çıkmaktadır. Bu tür sözcüklerin dillere göre değişen söyleniş biçimleri, kaynak dilin belirlenmesindeki ölçütlerden biridir. Örneğin Gülsevin, İngilizceden Fransızcaya geçen *boksör* (İng. boxer > Fr. boxeur) sözcüğünün söylenişinden hareketle (İngilizce söyleyişi olan “baksır” yerine Fransızca söylenişe uygun “boksör”) bu sözcüğün Türkçeye Fransızcadan alındığını belirtmiştir (Gülsevin 2011, 301). Akalın da Türkçedeki *inovasyon* sözcüğünün İngilizceden alınmasına karşın İngilizce özgün yazılış ve söyleniş (innovation / inıveyşın) ile değil, Fransızca söyleniş ile yaygınlık kazandığına işaret ederek Türkçedeki Batı kökenli sözlerde, Fransızca söylenişin etkin olmasına dikkat çeker (Akalın 2007, 484).

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesinin ölçünlü diline ilişkin söz varlığı öğelerini içeren Türkçe sözlükler, yabancı kökenli sözcükler için verilen kaynak dil ve özgün biçim bilgileri açısından karşılaştırılmıştır. Bunun için TDK’nin yayımladığı Türkçe Sözlük (TDK 2005, TDK 2011), Dil Derneğinin yayımladığı Türkçe Sözlük (DD 2012) ve Püsküllüoğlu’nun hazırladığı Türkçe Sözlük (Püsküllüoğlu 2012) incelenmiştir. Böylece hem aynı sözlüğün son iki baskısı hem de farklı kişi ya da kurumların yayımlandığı Türkçe sözlüklerin son baskıları karşılaştırılarak araştırma konusuna ilişkin verilerde belirlenen farklılıkların sınıflandırılmasına ve değerlendirilmesine çalışılmıştır. Kimi durumlarda bu kaynaklara ek olarak TDK’nin hazırladığı Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Disk (TDK-YD) ile Genel Ağ sayfasında hizmet sunduğu Güncel Türkçe Sözlük (TDK-GTS) ve Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü (TDK-TBKKS)’nden de yararlanılmıştır.

2. Kaynak Dile İlişkin Karşılaştırmalar

2.1. Kaynak Dilde Farklılık

Bu bölümde, önce TDK’nin hazırladığı Türkçe Sözlük’ün son iki baskısı (TDK 2005, TDK 2011), alıntı sözcükler için verilen kaynak dil açısından karşılaştırılacak daha sonra taranan dört sözlüğün (TDK 2005, TDK 2011, Püsküllüoğlu 2012, DD 2012) ortaya koyduğu veriler ışığında bu kaynakların ayrışan ya da birleşen noktaları, konuya ilişkin eğilimleri belirlenecektir.

TDK 2005’te Yunancadan alındığı belirtilen pek çok sözcük, aynı sözlüğün 2011 baskısında Rumca kaydıyla verilmiştir. TDK 2011’de, bu sözcüklerin bir bölümü için Fransızca,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Latince, Arapça, İtalyanca gibi diller de gösterilmiştir: *açelya, aforoz, ahtapot, anafor, anahtar, anason, angarya, avlu, balyoz, bodrum, bre, çingar, çiroz, defne, demet, efendi, fener, fesleğen, fiçı, fırça, fırın, fidan, fide, filiz³, fire, fiske, fol, funda, gübre, güğüm, gümrük, halat, horon, huni, ihlamur, ırgat, ıspanak, ıstakoz, ızgara, iskemle, ispinoz, kalamar, karides, kefal, kerata, kerteriz, kestane, kilise, kiraz, kiremit, kofana, körfez, kukla, kulp, lakerda, lamba, levrek, liman, limon, lodos, lohusa, lüfer, manastır, manav, mandıra, mantar, marangoz, marul, masa, maydanoz, mazgal, midilli, midye, moloz, muşmula, olta, orkinos, paçavra, paçoz, panayır, papatya, papaz, paspal, patik, patrik, paydos, pelin, pırasa, pide, pilaki, piskopos, poyraz, salya, salyangoz, semer, sınır, sünger, şamandıra, takoz, takunya, tırpan, tuğla, uskumru, vernik, vatoz, yalı, zoka (Rumca); agnozi, alfa⁴, beta, delta, egzama, epsilon, gama, Plüton, tenya (Fransızca); lotus, tragedya (Latince); okyanus (Arapça); trança (İtalyanca)...*

TDK 2005'te kaynak dili İngilizce olan sözcüklerin önemli bir bölümü, aynı sözlüğün 2011 baskısında Fransızca kaydını taşımaktadır. TDK 2011'de, bu sözcüklerin kimileri için de kaynak olarak İtalyanca, Almanca ve İspanyolca gibi diller verilmektedir: *akseptans, averaj, balsam, bandana, banknot, bariyer, barmen, bazuka, boykot, bungalov, data, dedektif, disket, dominyon, dozer, efekt, ergonomik, fiber, flaş, flaşör, galop, gangster, jul, kampüs, karavan, kargo, katamaran, klozet, kombine, komodor, kondor, konteyner, kopal, kovboy, küratör, labrador, lasteks, lazer, lider, lizol, lobi, lokavt, maç, magazin, makadam, mambo, Mors, motel, naylon, obez, obezite, otokar, otoray, otostop, padok, panda, paprika, park, partner, patent, polyester, pop, poster, prezantasyon, pulman, rafya, rotor, şampuan, slogan, smokin, snop, şok, soket⁵, spiker, spot, stok, stop, tandem, tank, tanker, tenis, travesti, tröst, valf (Fransızca); soda, tornistan (İtalyanca); torpedo (Almanca); plaza (İspanyolca)...*

TDK 2005'te İtalyancadan alındığı belirtilen sözcükler arasında, TDK 2011'de Rumca, Fransızca, İngilizce, Almanca, Bulgarca, Latince, Macarca, Yunanca gibi dillerden alındığı kaydedilen örnekler bulunmaktadır: *balyos, bezelye, fiyonk, futa⁶, heyamola, iskarmoz (I), iskarmoz (II), istif, kalafat, konçina, konken, lapa, orya, sakuleta, salta⁷, tarator (Rumca); gondol, gomalak, iskarpin, japon, kırlent, konsül, lagün, madalyon, maki⁸, sepya, vizite (Fransızca); groston, martin (İngilizce); manga⁹ (Almanca); piştov (Bulgarca); komedy (Latince); palyoş (Macarca); manita (Yunanca)...*

TDK 2005'te Fransızca kaydıyla verilen sözcüklerin bir bölümü için TDK 2011'de Almanca, İngilizce, İtalyanca, Latince, Yunanca gibi diller gösterilmiştir: *dramaturg, fagot, fakfon, gastrula, mangan, otopark, trafo, vibriyo (Almanca); faks, fokus, font¹⁰, pagoda, karpit, kola, stepne, trampet (İngilizce); bazilika, tombala (İtalyanca); labors, statüko (Latince), idea (Yunanca)...*

TDK 2005'te Latince'den alındığı belirtilen sözcüklerin bir bölümüne kaynak olarak TDK 2011'de Fransızca, Rumca, İtalyanca, Almanca gibi diller gösterilmiştir: *erbiyum, fallus, koroner,*

³ filiz (I): Tohumdan veya tomurcuktan çıkan körpe ve küçük dal, sürgün, ışkın, eşkin (II), cimbar, çıvgın, şıvgın (TDK 2011, 876).

⁴ alfa (I): Yunan alfabesinin birinci harfi (TDK 2011, 91).

⁵ soket (I): Kısa çorap (TDK 2011, 2132).

⁶ futa (II): Dar, uzun ve hafif bir yarış kayığı, kik (TDK 2011, 894).

⁷ salta (III): Yakasız, iliksiz, kolları bolca bir tür kısa ceket (TDK 2011, 2022).

⁸ maki (I): Akdeniz dolaylarında yaygın olan, bodur ağaç ve çalılardan oluşan bitki örtüsü (TDK 2011, 1611).

⁹ manga (I): 1. On kişilik asker birliği, 2. Savaş gemilerinde deniz erlerinin yattığı koğuş (TDK 2011, 1620).

¹⁰ font (I): Dökme demir (TDK 2011, 886).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

*lumbago, opus, postulat, radon, sedir*¹¹, *vakum* (Fransızca); *faska, işkine, konsolos, ortanca*¹², *roka* (Rumca); *natura, vana* (İtalyanca); *ordinaryüs* (Almanca)...

TDK 2005'te kaynak dili Slavca olan sözcükler arasında TDK 2011'de Sırpça, Bulgarca, Rusça, Macarca gibi dillerden alındığı kaydedilen örnekler bulunmaktadır: *bop, komita, kral, kraliçe, Nemçe, voyvoda* (Sırpça); *çırnık, kuluçka, pulluk, vişne* (Bulgarca); *bocuk, manat* (Rusça); *palaska* (Macarca)...

TDK 2005'e göre Almancadan alınan *feldmareşal, kobalt, sekunder* sözcükleri TDK 2011'de Fransızca, *lata*¹³ sözcüğü İtalyanca; İspanyolcadan alınan *Esperanto* ve *fisto* sözcükleri İtalyanca, *dang, komprador* ve *tango* sözcükleri Fransızca; Ermeniceden alınan *haç* sözcüğü Farsça, *tekfur* sözcüğü Arapça; Portekizceden alınan *pirana* ve *samba* sözcükleri Fransızca, *selva* sözcüğü İspanyolca; Macarcadan alınan *palanka* sözcüğü Sırpça, *kopça* sözcüğü Bulgarca; Moğolcadan alınan *ceylan* ve Arapçadan alınan *gâvur* sözcükleri Farsça; Norveççeden alınan *run* ve *slalom*, Finceden alınan *Lapon*, Tibetçeden alınan *lama*¹⁴, Malezya dilinden alınan *gonk*, Eskimo dilinden alınan *anorak*, Güney Amerika yerli dillerinden alınan *pampa*, Sanskrit dilinden alınan *yoga* sözcükleri Fransızca; Rusçadan alınan *dobra* sözcüğü Bulgarca; Farsçadan alınan *abanoz* sözcüğü Yunanca ve Bulgarcadan alınan *şarampol* sözcüğü Macarca kaydıyla verilmiştir.

TDK 2005 ve TDK 2011'de aynı dilden alındığı kaydedilen kimi sözcükler, Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'de farklı bir dilin ürünü sayılmıştır. Bu durum, özellikle TDK'nin her iki sözlüğünde de Fransızca olduğu belirtilen çok sayıda sözcükte örneklenmiştir. Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'nin de bu tür sözcüklerde ortaklaştığı görülmektedir:

fiyort [Fr. fjord (TDK 2005, 708; TDK 2011, 882) ~ (Norveç dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 763) ~ (Norveç dilinden) (DD 2012, 565)], **jüt** [Fr. jute (TDK 2005, 1016; TDK 2011, 1246) ~ (Bengali dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1053) ~ (Bengal dilinden) (DD 2012, 835)], **krater** [Fr. cratère (TDK 2005, 1241; TDK 2011, 1510) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1266) ~ Yun. (DD 2012, 1025)], **kürar** [Fr. curare (TDK 2005, 1285; TDK 2011, 1561) ~ (Antil dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1303) ~ (Antil dilinden) (DD 2012, 1056)], **lama**¹⁵ [Fr. lama (TDK 2005, 1297; TDK 2011, 1574) ~ (Peru dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1312) ~ (Peru dilinden) (DD 2012, 1063)], **malt** [Fr. malt (TDK 2005, 1336; TDK 2011, 1616) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1340) ~ İng. (DD 2012, 1088)], **nikel** [Fr. nickel (TDK 2005, 1474; TDK 2011, 1772) ~ (İsveççeden) (Püsküllüoğlu 2012, 1431) ~ (İsveççeden) (DD 2012, 1189)], **ratanya** [Fr. ratanhia (TDK 2005, 1646; TDK 2011, 1967) ~ (Peru dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1597) ~ (Peru dilinden) (DD 2012, 1320)], **robot** [Fr. robot (TDK 2005, 1659; TDK 2011, 1981) ~ (Çekçeden) (Püsküllüoğlu 2012, 1597) ~ (Çek dilinden) (DD 2012, 1329)], **şempanze** [Fr. chimpanzé (TDK 2005, 1858; TDK 2011, 2215) ~ (Afrika dillerinden birinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1778) ~ (Afrika dillerinden) (DD 2012, 1490)]...

TDK 2005 ve TDK 2011'de Fransızcadan alındığı belirtilen kimi sözcükler için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'de yerli dillerin adı verilmektedir:

bambu [Fr. bambou (TDK 2005, 195; TDK 2011, 249) ~ (Malezya yerli dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 252) ~ (Malezya yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 164)], **katalpa** [Fr. catalpa (TDK 2005, 1103; TDK 2011, 1349) ~ (Amerika'nın bir yerli dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1134)]

¹¹ sedir (II): Kozaklılardan, çiçekleri sarı veya açık yeşil renkli, boyu 40 metre kadar olabilen ve kerestesi yapı işlerinde kullanılan bir orman ağacı, dağ servisi (Cedrus) (TDK 2011, 2055).

¹² ortanca (II): Taşkırağıllardan, kırmızı, pembe veya mor renkli çiçeklerini yaz başında açan, gölgelik yerlerde yetiştirilen bir süs bitkisi (Hydrangea hortensia) (TDK 2011, 1818).

¹³ lata (I): Dar ve kalınca tahta (TDK 2011, 1577).

¹⁴ lama (II): Tibetlilerde ve Moğollarda Buda rahibi (TDK 2011, 1574).

¹⁵ lama (I): Geviş getirenlerden, Güney Amerika'nın dağlık bölgelerinde yaşayan, yük hayvanı olarak kullanılan, karadan aka kadar türlü renklerde olabilen, tüyleri uzun, boyu yüksek ve boynu uzun hayvan (TDK 2011, 1574).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 905)], **latanya** [Fr. latania (TDK 2005, 1300) / Fr. latanier (TDK 2011, 1577) ~ (Karayıpler'de yaşamış eski bir yerli dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1314) ~ (Karaip dilinden) (DD 2012, 1065)]...

TDK 2005 ve TDK 2011'de yer alan ve her ikisinde de Arapça, İngilizce, İtalyanca, Rumca gibi dillerden alındığı kaydedilen sözcüklerin bir bölümü için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012, farklı bir dilde ortaklaşmıştır:

Âdem [Ar. âdem (TDK 2005, 22; TDK 2011, 28) ~ İbr. (Püsküllüoğlu 2012, 56) ~ İbr. (DD 2012, 28)], **beriberi** [Fr. béribéri (TDK 2005, 247; TDK 2011, 312) ~ (Sri Lanka [eski Seylan] dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 301) ~ (Seylan dilinden) (DD 2012, 201)], **çete** [Bul. (TDK 2005, 418; TDK 2011, 524) ~ İsl. (Püsküllüoğlu 2012, 464) ~ İsl. (DD 2012, 329)], **diploma** [İt. diploma (TDK 2005, 535; TDK 2011, 674) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 589) ~ Yun. (DD 2012, 421)], **domates** [Rum. (TDK 2005, 558; TDK 2011, 702) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 614) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 441)], **findık** [Ar. finduğ (TDK 2005, 695; TDK 2011, 867) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 750) ~ Yun. (DD 2012, 554)], **haydut** [Ar. haydud (TDK 2005, 866; TDK 2011, 1070) ~ Mac. (Püsküllüoğlu 2012, 917) ~ Mac. (DD 2012, 705)], **lağım** [Ar. lağım (TDK 2005, 1294) / Ar. lağm (TDK 2011, 1570) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1310)] ~ Yun. (DD 2012, 1061)], **numara** [İt. numero (TDK 2005, 1482; TDK 2011, 1781) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1438) ~ Fr. (DD 2012, 1195)], **rami**¹⁶ [İng. ramee (TDK 2005, 1643; TDK 2011, 1963) ~ (Malezya dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1585) ~ (Malezya dilinden) (DD 2012, 1318)], **tomar** [Ar. tümâr (TDK 2005, 1988; TDK 2011, 2363) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1879) ~ Yun. (DD 2012, 1584)]...

Türkiye Türkçesinde kullanılan yabancı kökenli kimi sözcüklerin alındığı dil, taradığımız sözlüklerin birinde farklılaşmıştır. Özellikle TDK 2011'de, diğer üç sözlükte Yunanca olarak gösterilen çok sayıda sözcüğün Rumca kaydıyla verildiği belirlenmiştir:

TDK 2005: **efekt** [İng. effect (TDK 2005, 602) ~ Fr. effect (TDK 2011, 756) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 664) ~ Fr. (DD 2012, 480)], **mamografi** [İng. mammography (TDK 2005, 1338) ~ Fr. mammographie (TDK 2011, 1617) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 755) ~ Fr. (DD 2012, 1089)]...

TDK 2011: **fiber** [İng. fiber (TDK 2005, 700) ~ Fr. fiber (TDK 2011, 872) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 755) ~ İng. (DD 2012, 558)], **fiyonk** [İt. fianco (TDK 2005, 708) ~ Rum. (TDK 2011, 882) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 763) ~ İt. (DD 2012, 565)], **haç** [Erm. (TDK 2005, 826) ~ Far. hâc (TDK 2011, 1022) ~ Erm. (Püsküllüoğlu 2012, 882) ~ (Ermeniceden) (DD 2012, 671)], **humus**¹⁷ [Lat. humus (TDK 2005, 904) ~ Fr. humus (TDK 2011, 1115) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 953) ~ Lat. (DD 2012, 738)], **roka** [Lat. ruca (TDK 2005, 1659) ~ Rum. (TDK 2011, 1982) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 1597) ~ Lat. (DD 2012, 1329)], **vana** [Lat. venna (TDK 2005, 2077) ~ İt. vano (TDK 2011, 2467) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 1960) ~ Lat. (DD 2012, 1653)]...

enginar [Yun. (TDK 2005, 638) ~ Rum. (TDK 2011, 801) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 697) ~ Yun. (DD 2012, 509)], **gönder** [Yun. (TDK 2005, 776) ~ Rum. (TDK 2011, 962) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 832) ~ Yun. (DD 2012, 625)], **istavrit** [Yun. (TDK 2005, 986) ~ Rum. (TDK 2011, 1212) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1026) ~ Yun. (DD 2012, 811)], **kavanoz** [Yun. (TDK 2005, 1109) ~ Rum. (TDK 2011, 1356) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1139) ~ Yun. (DD 2012, 910)], **kokoreç** [Yun. (TDK 2005, 1196) ~ Rum. (TDK 2011, 1458) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1224) ~ Yun. (DD 2012, 986)], **lahana** [Yun. (TDK 2005, 1294) ~ Rum. (TDK 2011, 1571) ~ Yun.

¹⁶ rami (I): 1. Isırgangillerden, Çin, Vietnam ve Malezya'da yetişen değerli bir bitki (Boehmeria nivea)... (TDK 2011, 1963).

¹⁷ humus (I): Bitkilerin çürümesiyle oluşan koyu renkte organik toprak (TDK 2011, 1115).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

(Püsküllüoğlu 2012, 1310) ~ Yun. (DD 2012, 1061)], **mengene** [Yun. (TDK 2005, 1369) ~ Rum. (TDK 2011, 1652) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1364) ~ Yun. (DD 2012, 1112)], **vaftiz** [Yun. (TDK 2005, 2074) ~ Rum. (TDK 2011, 2464) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1957) ~ Yun. (DD 2012, 1651)]...

Püsküllüoğlu 2012: **kramp** [Fr. crampe (TDK 2005, 1241; TDK 2011, 1510) ~ Al. (Püsküllüoğlu 2012, 1266) ~ Fr. (DD 2012, 1024)].

DD 2012: **glüten** [Fr. gluten (TDK 2005, 767; TDK 2011, 952) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 823) ~ Lat. (DD 2012, 617)], **hamak** [Fr. hamac (TDK 2005, 838; TDK 2011, 1036) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 892) ~ (Karayip dilinden) (DD 2012, 682)], **kaos** [Fr. chaos (TDK 2005, 1065; TDK 2011, 1302) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1097) ~ Yun. (DD 2012, 874)], **kefir** [Kafkas dillerinden (TDK 2005, 1127; TDK 2011, 1378) ~ (Kafkas dillerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1157) ~ Rus. (DD 2012, 925)], **orkide** [Fr. orchidée (TDK 2005, 1510; TDK 2011, 1812) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1463) ~ Yun. (DD 2012, 1215)]...

Yabancı kökenli kimi sözcüklerin alındığı diller, taradığımız sözlüklerin ikisinde farklılaşmıştır. Örneklerin bir bölümünde de dört sözlüğün iki farklı dilde ortaklaştığı görülmektedir:

balyoz [Yun. (TDK 2005, 195) ~ Rum. (TDK 2011, 248) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 251) ~ Yun. (DD 2012, 164)], **drama** [Lat. drama (TDK 2005, 572) ~ Lat. (TDK 2011, 719) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 630) ~ Yun. (DD 2012, 453)], **Frenk** [Far. freng (TDK 2005, 717; TDK 2011, 891) ~ Cer. (Püsküllüoğlu 2012, 771) ~ Fr. (DD 2012, 572)], **gâvur** [Ar. kâfir (TDK 2005, 729) ~ Far. gebr (TDK 2011, 905) ~ Osm. (Püsküllüoğlu 2012, 781) ~ Ar. (kâfir'den) (DD 2012, 581)], **iskemle** [Yun. (TDK 2005, 983) ~ Rum. (TDK 2011, 1208) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 1024) ~ Yun. (DD 2012, 808)], **kola**¹⁸ [Fr. cola (TDK 2005, 1198) ~ İng. cola (TDK 2011, 1460) ~ (Sudan dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1226) ~ (Sudan dilinden) (DD 2012, 988)], **slalom** [Norv. (TDK 2005, 1781) ~ Fr. slalom (TDK 2011, 2127) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1708) ~ (Norveççeden) (DD 2012, 1428)], **tenya** [Yun. (TDK 2005, 1953) ~ Fr. ténia (TDK 2011, 2323) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1853) ~ Lat. (DD 2012, 1557)]...

cilve [Far. cilve (TDK 2005, 370; TDK 2011, 466) ~ Ar. (Püsküllüoğlu 2012, 420) ~ Ar. (DD 2012, 295)], **redingot** [Fr. redingote (TDK 2005, 1648; TDK 2011, 1969) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1589) ~ İng. (DD 2012, 1321)], **dogma** [Fr. dogme (TDK 2005, 546) ~ Yun. (TDK 2011, 687) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 601) ~ Yun. (DD 2012, 431)]...

2.2. Kaynak Dilde Aşamalılık

Taradığımız Türkçe sözlüklerde, Türkiye Türkçesinin ölçünlü dilinde yer alan kimi yabancı kökenli sözcüklerin alıntı yaptığımız dile de başka bir dilden geçtiğine ilişkin bilgilendirme yapılmıştır. Türkçe sözlüklerde, bu tür örnekler için yapılan değerlendirmelerin tutarlı olmadığı görülmektedir. Taradığımız kaynaklar, kimi sözcüklerin bir yabancı dilden başka bir yabancı dile geçişini belirtilmiş, kimi örnekleri ise o dillerden birinin ürünü sayarak bu yönde bir bilgi vermemiştir. Belirlenen örneklere dayanarak diller arası geçişin, TDK 2005 ve DD 2012'de daha fazla gösterildiği buna karşılık TDK 2011'de böyle bir bilgilendirmenin olmadığı görülmüştür. Bu yönden özellikle aynı sözlüğün (TDK) son iki baskısındaki fark, dikkat çekicidir:

TDK 2005: **bankiz** [(İskandinav dilleri) Fr. banquise (TDK 2005, 197) ~ Fr. banquise (TDK 2011, 251) ~ (İskandinav dillerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 253) ~ (İskandinav dillerinden) (DD 2012, 166)], **jiujitsu** [(Japonca'dan) Fr. jiu-jitsu (TDK 2005, 1015) ~ Fr. jiu-jitsu (TDK 2005,

¹⁸ kola (II): 1. Kolagillerden, Afrika'nın sıcak bölgelerinde yetişen ve kola cevizi adıyla anılan, çekirdekleri kahveden daha uyarıcı olan bazı içeceklerde ve hekimlikte kullanılan bir bitki (Cola acuminata)... (TDK 2011, 1460).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1246) ~ (Japoncadan) (Püsküllüoğlu 2012, 1053) ~ Jap. (DD 2012, 835)], **klan** [Fr. clan (Keltçeden) (TDK 2005, 1190) ~ Fr. clan (TDK 2011, 1451) ~ (Keltçeden) (Püsküllüoğlu 2012, 1218) ~ (Keltçeden) (DD 2012, 981)], **kobra** [Fr. cobra (Portekizceden) (TDK 2005, 1192) ~ Fr. cobra (TDK 2011, 1454) ~ (Portekizceden) (Püsküllüoğlu 2012, 1220) ~ (Portekizceden) (DD 2012, 983)], **nisan** [Ar. nīsān (Süryaniceden) (TDK 2005, 1475) ~ Ar. nīsān (TDK 2011, 1773) ~ (Süryaniceden) (Püsküllüoğlu 2012, 1432) ~ (Süryaniceden) (DD 2012, 1189)], **raca** [İng. Fr. raja (Hint dillerinden) (TDK 2005, 1637) ~ Fr. raja (TDK 2011, 1957) ~ (Hint dillerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1581) ~ (Hint dillerinden) (DD 2012, 1313)], **sauna** [Fr. sauna (Finceden) (TDK 2005, 1710) ~ Fr. sauna (TDK 2011, 2043) ~ (Finceden) (Püsküllüoğlu 2012, 1642) ~ (Finceden) (DD 2012, 1368)], **ski** [İng. ski (Norveççeden) (TDK 2005, 1781) ~ İng. ski (TDK 2011, 2126) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1707) ~ (Norveççeden) (DD 2012, 1427)]...

TDK 2011: -

Püsküllüoğlu 2012: **jaguar** [Fr. jaguar (TDK 2005, 1013; TDK 2011, 1243) ~ Fr. (Amerika yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1051) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 833)], **kakao** [Fr. cacao (TDK 2005, 1038; TDK 2011, 1270) ~ Fr. (Meksika dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1072) ~ (Güney Amerika yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 852)], **soya** [Fr. soja (TDK 2005, 1797; TDK 2011, 2146) ~ İng. (Mançu dilinden İngilizce yoluyla) (Püsküllüoğlu 2012, 1723) ~ (Mançu dilinden) (DD 2012, 1440)], **tatula** [Fr. datura (TDK 2005, 1920; TDK 2011, 2286) ~ Fr. (Hint dillerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1830) ~ (Hint dillerinden) (DD 2012, 1535)]...

DD 2012: **Azrail** [Ar. ‘Azrā’īl (TDK 2005, 169; TDK 2011, 218) ~ İbr. (Püsküllüoğlu 2012, 226) ~ İbr. > Ar. (DD 2012, 146)], **barbekü** [İng. barbecue (TDK 2005, 200) ~ Fr. barbecue (TDK 2011, 253) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 255) ~ Fr. > İng. (DD 2012, 167)], **dikta** [Alm. Diktat (TDK 2005, 525; TDK 2011, 661) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 578) ~ Lat. > Fr. (DD 2012, 414)], **iskelet** [Fr. squelette (TDK 2005, 983; TDK 2011, 1208) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1024) ~ Yun. > Fr. (DD 2012, 808)], **lav** [Fr. lave (TDK 2005, 1301; TDK 2011, 1578) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 1314) ~ Lat. > İt. (DD 2012, 1065)], **maskara** [Ar. maṣḥara (TDK 2005, 1349; TDK 2011, 1631) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 1351) ~ Ar. > İt. (DD 2012, 1098)], **tifo** [Yun. (TDK 2005, 1981; TDK 2011, 2355) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1873) ~ Yun. > Fr. (DD 2012, 1578)], **vampir** [Fr. vampire (TDK 2005, 2077; TDK 2011, 2467) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1959) ~ (İskandinav kökenli Almanca sözcük) (DD 2012, 1653)]...

DD 2012’de belirlenen kimi örneklerde, alıntı yapılan sözcüğün o dile geçişi için iki ayrı dilin aşamalı gösterimi söz konusudur:

amalgam [Lat. amalgama (TDK 2005, 87) ~ Fr. amalgame (TDK 2011, 111) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 125) ~ Ar. > Lat. > Fr. (DD 2012, 78)], **ananas** [Ø (TDK 2005, 96; TDK 2011, 121) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 133) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) > Portekizce > İng. (DD 2012, 84)], **merinos** [Fr. mérinos (TDK 2005, 1374; TDK 2011, 1658) ~ Fr. (Fas’ta XIII. yüzyıldan XV. yüzyıla değin egemen olmuş Marinid soyunun adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1367) ~ Ar. > İsp. > Fr. (DD 2012, 1115)]...

Kimi sözcüklere ilişkin bilgilendirme, taradığımız sözlüklerin birden fazlasında öneklendiği:

kombina [Fr. combinat (TDK 2005, 1203; TDK 2011, 1466) ~ Fr. (Rusça “combinat”dan Fransızca yoluyla) (Püsküllüoğlu 2012, 1231) ~ Lat. > Rus. (DD 2012, 993)]; **komando** [Fr. commando (Portekizce’den) (TDK 2005, 1203) ~ Fr. commando (TDK 2011, 1466) ~ Fr. (Portekizce “commando” sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 1230) ~ (Portekizceden) > Fr. (DD 2012, 992)]...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

2.3. Kaynak Dilin Gösterilmemesi ya da Bilinmemesi

TDK 2005'te kökenlerine ilişkin herhangi bir dil kaydı taşımayan kimi yabancı sözcükler için TDK 2011'de bir kaynak dil belirtilmiştir. TDK 2011'de, bu tür sözcüklerden *bonbon, enstrüman, janr, katakulli, lapina, lustrin, monte, omnivor* (Fransızca); *dalyan, düver, fıstan, kalavra, kodes, kupes, merlanos, orfoz* (Rumca); *çip, folyo, format, jel, jersey, salsa, süperstar* (İngilizce); *bora, longa, racon* (İtalyanca); *amfora* (Latince); *dilemma* (Yunanca); *gergedan* (Farsça); *konalgı* (Moğolca); *matriks* (Almanca) kökenli olarak gösterilmektedir. Bununla birlikte Türkçe Sözlük'ün her iki baskısında da *allegretto, allegro, ananas, avanta, balalayka, cumba, deste, efe, fincan, gargara, gayda, hamsi, hayta, inci, kivi, koster, mercek, mezigit, pancar, repo, teneke* gibi çok sayıda sözcüğün hangi dilden alındığına ilişkin bir bilgi yer almamaktadır. TDK 2005 ve TDK 2011'de hangi dilden alındığına ilişkin bilgilendirme yapılmayan bu gibi sözcükler için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'de türlü dil adları verilmiştir. Bu sözcükler için her iki sözlükte kaydedilen dillerin kimi zaman ortak kimi zaman da farklı olduğu görülmektedir:

allegretto [Ø (TDK 2005, 79; TDK 2011, 101) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 117) ~ İt. (DD 2012, 71)], **allegro** [Ø (TDK 2005, 79; TDK 2011, 102) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 117) ~ İt. (DD 2012, 71)], **avanta** [Ø (TDK 2005, 148; TDK 2011, 190) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 198) ~ İt. (DD 2012, 128)], **balalayka** [Ø (TDK 2005, 189; TDK 2011, 242) ~ Rus. (Püsküllüoğlu 2012, 246) ~ Rus. (DD 2012, 160)], **cumba** [Ø (TDK 2005, 375; TDK 2011, 472) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 425) ~ İt. (DD 2012, 299)], **deste** [Ø (TDK 2005, 510; TDK 2011, 642) ~ Far. (Püsküllüoğlu 2012, 562) ~ Far. (DD 2012, 402)], **fincan** [Ø (TDK 2005, 704; TDK 2011, 878) ~ Ar. (Püsküllüoğlu 2012, 759) ~ Ar. (DD 2012, 562)], **gayda** [Ø (TDK 2005, 729; TDK 2011, 906) ~ Bul. (Püsküllüoğlu 2012, 781) ~ (Bulgarcadan) (DD 2012, 581)], **koster** [Ø (TDK 2005, 1221; TDK 2011, 1487) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1245) ~ İng. (DD 2012, 1007)], **pancar** [Ø (TDK 2005, 1566; TDK 2011, 1879) ~ Erm. (Püsküllüoğlu 2012, 1520) ~ Erm. (DD 2012, 1261)], **zıpka** [Ø (TDK 2005, 2234; TDK 2011, 2656) ~ Rus. (Püsküllüoğlu 2012, 2111) ~ Rus. (DD 2012, 1779)]...

ginseng [Ø (TDK 2005, 762; TDK 2011, 945) ~ (Korece) (Püsküllüoğlu 2012, 818) ~ Çin. (DD 2012, 612)], **hamsi** [Ø (TDK 2005, 840; TDK 2011, 1039) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 894) ~ Ar. (DD 2012, 683)], **gargara** [Ø (TDK 2005, 727; TDK 2011, 904) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 779) ~ Ar. (DD 2012, 579)], **repo** [Ø (TDK 2005, 1653; TDK 2011, 1975) ~ İng. ("repurchase agreement"ten) (Püsküllüoğlu 2012, 1593) ~ Fr. (DD 2012, 1324)]...

TDK 2005 ve TDK 2011'de aynı ya da farklı dillerden alındığı belirtilen kimi sözcükler için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'de herhangi bir dil adı verilmemiştir. Bu iki sözlükte, bu tür sözcüklerin özel adlardan kaynaklanan bir bölümü için açıklama yapılmakla yetinilmiştir:

ahır [Far. aḥīr (TDK 2005, 42; TDK 2011, 53) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 77) ~ Ø (DD 2012, 43)], **hatmi** [Ar. ḥatmī (TDK 2005, 858; TDK 2011, 1060) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 910) ~ Ø (DD 2012, 698)], **mantı** [Çince (TDK 2005, 1343) / Çince (TDK 2011, 1623) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1345) ~ Ø (DD 2012, 1093)], **tamu** [Soğd. (TDK 2005, 1898; TDK 2011, 2259) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1810) ~ Ø (DD 2012, 1518)], **tortu** [Far. durđ (TDK 2005, 1997; TDK 2011, 2374) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1887) ~ Ø (DD 2012, 1591)]; **ceylan** [Moğ. (TDK 2005, 363) ~ Far. ceyrān (TDK 2011, 458) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 697) ~ Ø (DD 2012, 289)]...

bermuda [Fr. bermuda (TDK 2005, 248; TDK 2011, 313) ~ Ø (Bermuda adalarının adından) (Püsküllüoğlu 2012, 301) ~ Ø (Bermuda adalarının adından) (DD 2012, 202)], **kolonya** [İt. colonia (Köln şehrinin Latince adı Colonia'dan) (TDK 2005, 1201) ~ İt. colonia (TDK 2011, 1464) ~ Ø (Almanya'nın Köln kentinin İtalyanca söylenişinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1229) ~ Ø (Köln (Kolonya) kentinin adından) (DD 2012, 991)], **nemrut** [Ar. nemrūd (TDK 2005, 1467; TDK 2011, 1763) ~ Ø (söylenceye göre Hazreti İbrahim'i ateşe attıran Babil hükümdarı Nemrut'un adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1425) ~ Ø (Babil hükümdarı Nemrut'un adından) (DD 2012, 1184)],

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

nikotin [Fr. nicotine (TDK 2005, 1475; TDK 2011, 1772) ~ Ø (tütün bitkisini Fransa'ya sokan Fransız diplomatı ve bilgini Nicot'nun adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1431, 1432) ~ Ø (Nicot özel adından) (DD 2012, 1189)], **parşömen** [Fr. parchemin (TDK 2005, 1578; TDK 2011, 1893) ~ Ø (Bergama kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1531) ~ Ø (Bergama kentinin adından) (DD 2012, 1270)]...

TDK 2005, TDK 2011 ve Püsküllüoğlu 2012'de kaynak dili belirtilen kimi sözcükler için DD 2012'de herhangi bir dil adı kaydedilmemiştir:

çeçe [Fr. tsé-tsé (TDK 2005, 405) ~ Fr. tsé-tsé (TDK 2011, 509) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 452) ~ Ø (DD 2012, 319)], **madara** [Far. madara (TDK 2005, 1321; TDK 2011, 1599) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1330) ~ Ø (DD 2012, 1078)], **motel** [İng. motel (TDK 2005, 1409) ~ Fr. motel (TDK 2011, 1698) ~ Fr. ("moteur" ve "hotel" sözcüklerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1392) ~ Ø (motor ve hotel sözcüklerinden oluşturulmuş sözcük) (DD 2012, 1141)], **nadas** [Rum. (TDK 2005, 1449; TDK 2011, 1743) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1412) ~ Ø (DD 2012, 1171)], **ökse** [Yun. (TDK 2005, 1534) ~ Rum. (TDK 2011, 1842) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1486) ~ Ø (DD 2012, 1233)], **pamuk** [Far. panbuğ (TDK 2005, 1566; TDK 2011, 1878) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1520) ~ Ø (DD 2012, 1261)], **puma** [Fr. puma (TDK 2005, 1632; TDK 2011, 1952) ~ (Amerika yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1577) ~ Ø (DD 2012, 1309)], **semir** [Yun. (TDK 2005, 1728) ~ Rum. (TDK 2011, 2063) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1658) ~ Ø (DD 2012, 1383)], **sünger** [Yun. (TDK 2005, 1827) ~ Rum. (TDK 2011, 2180) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1751) ~ Ø (DD 2012, 1466)]...

Taradığımız Türkçe sözlüklerden derlenen kimi yabancı kökenli sözcükler için bu kaynakların birinde dil adı verilmiştir:

TDK 2005: **nobran** [Far. nev-berân (TDK 2005, 1479) ~ Ø (TDK 2011, 1777) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1435) ~ Ø (DD 2012, 1192)].

TDK 2011: **astragan** [Ø (Astragan şehrinin adından) (TDK 2005, 134) ~ Fr. astrakan (TDK 2011, 171) ~ Ø (Astragan kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 181) ~ Ø (Astrakan kentinin adından) (DD 2012, 116)], **orlon** [Ø (marka adından) (TDK 2005, 1510) ~ Fr. orlon (TDK 2011, 1812) ~ Ø (marka adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1463) ~ Ø (Marka adından) (DD 2012, 1215)]...

Püsküllüoğlu 2012: **Çingene** [Ø (TDK 2005, 438; TDK 2011, 549) ~ Far. (Püsküllüoğlu 2012, 484) ~ Ø (DD 2012, 345)], **hakan** [Ø (TDK 2005, 830; TDK 2011, 1027) ~ Far. (Türkçe "kağan" sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 886) ~ Ø (kağan sözcüğünden) (DD 2012, 675)], **hayta** [Ø (TDK 2005, 869; TDK 2011, 1073) ~ Ar. (Püsküllüoğlu 2012, 919) ~ Ø (DD 2012, 707)], **inci** [Ø (TDK 2005, 967; TDK 2011, 1189) ~ (Çinceden) (Püsküllüoğlu 2012, 1010) ~ Ø (DD 2012, 794)], **kivi**¹⁹ [Ø (TDK 2005, 1190; TDK 2011, 1451) ~ (Avustralya yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1218) ~ Ø (DD 2012, 981)], **nanay** [Ø (TDK 2005, 1456; TDK 2011, 1751) ~ (Çingenecedan) (Püsküllüoğlu 2012, 1416) ~ Ø (DD 2012, 1175)], **sudak** [Ø (TDK 2005, 1816; TDK 2011, 2167) ~ Rus. (Püsküllüoğlu 2012, 1741) ~ Ø (DD 2012, 1457)], **teneke** [Ø (TDK 2005, 1951; TDK 2011, 2321) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1852) ~ Ø (DD 2012, 1556)]...

DD 2012: **jakuzi** [Ø (TDK 2005, 1013) ~ Ø (Jacuzzi tescilli ürün adından) (TDK 2011, 1243) ~ Ø (marka adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1051) ~ Fr. (DD 2012, 833)], **kolofan**²⁰ [Ø

¹⁹ kivi (I): Kivigillerden, Yeni Zelanda'da yaşayan, kanatları küt olduğu için uçamayan, bacakları güçlü bir kuş, apteriks (*Apteryx australis*) (TDK 2011, 1451).

²⁰ kolofan (II): Çamsakızının damıtılmasıyla oluşan, saydam, sarı renkli reçine (TDK 2011, 1464).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

(Anadolu'da bir Lidya şehrinin adından) (TDK 2005, 1201; TDK 2011, 1464) ~ Ø (Anadolu'da bir Lidya kenti olan Kolopyon yer adından (Püsküllüoğlu 2012, 1229) ~ Fr. (DD 2012, 991)]...

Kimi yabancı kökenli sözcüklerin alındığı dil, taradığımız Türkçe sözlüklerin birinde belirtilmemiştir:

TDK 2005: **folyo** [Ø (TDK 2005, 711) ~ İng. folio (TDK 2011, 885) ~ Lat. (Püsküllüoğlu 2012, 766) ~ Lat. (DD 2012, 567)], **longa** [Ø (TDK 2005, 1314) ~ İt. longo (TDK 2011, 1593) ~ (Rumenceden) (Püsküllüoğlu 2012, 1324) ~ (Romenceden) (DD 2012, 1074)]...

TDK 2011: **dalavere** [İt. il dare e l'avere (TDK 2005, 464) ~ Ø (TDK 2011, 583) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 513) ~ İt. (DD 2012, 366)], **mertek** [Erm. (TDK 2005, 1376) ~ Ø (TDK 2011, 1660) ~ Erm. (Püsküllüoğlu 2012, 1369) ~ Erm. (DD 2012, 1117)]....

Püsküllüoğlu 2012: **maral** [Moğ. (TDK 2005, 1345; TDK 2011, 1626)], Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1347) ~ (Moğolca) (DD 2012, 1095)], **satsuma** [İng. satsuma (TDK 2005, 1710; TDK 2011, 2043) ~ Ø (Japonya'nın Satsuma bölgesinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1642) ~ Jap. (DD 2012, 1368)]...

DD 2012: **cimbız** [Yun. (TDK 2005, 365) ~ Rum. (TDK 2011, 460) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 415) ~ Ø (DD 2012, 291)], **düldül** [Ar. duldul (TDK 2005, 585; TDK 2011, 734) ~ Ar. (Hazreti Ali'nin katırının adı olan "Düldül"den) (Püsküllüoğlu 2012, 645) ~ Ø (DD 2012, 464)], **giray** [Moğ. kerey (TDK 2005, 762) ~ Moğ. (TDK 2011, 945) ~ (Moğolcadan) (Püsküllüoğlu 2012, 818) ~ Ø (DD 2012, 612)], **kanarya** [İsp. canario (TDK 2005, 1058; TDK 2011, 1294) ~ İsp. (Atlas Okyanusu'ndaki Kanarya Adaları'nın adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1090) ~ Ø (Kanarya adalarının adından) (DD 2012, 868)], **kel** [Far. kel (TDK 2005, 1129; TDK 2011, 1380) ~ Far. (Püsküllüoğlu 2012, 1158) ~ Ø (DD 2012, 926)], **nylon** [İng. nylon (fabrikaca konulan ad) (TDK 2005, 1459) ~ Fr. nylon (TDK 2011, 1754) ~ İng. (ilk üreten fabrikaca konulan ticari ad) (Püsküllüoğlu 2012, 1419) ~ Ø (Fabrikaca konulan ad) (DD 2012, 1178)], **roqfor** [Fr. roquefort (TDK 2005, 1660; TDK 2011, 1982) ~ Fr. (Fransa'da Roquefort-sur-Sulson köyünün adından) (Püsküllüoğlu 2012, 765) ~ Ø (Roquefort kentinin adından) (DD 2012, 1329)]...

Kimi yabancı kökenli sözcüklerin alındığı dile ilişkin bilgilendirme, taradığımız Türkçe sözlüklerin iki tanesinde yapılmıştır:

kurultay [Moğ. kuriltay (TDK 2005, 1265) ~ Moğ. (TDK 2011, 1538) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1285) ~ Ø (DD 2012, 1041)]; **kene** [Far. kene (TDK 2005, 1137) ~ Ø (TDK 2011, 1390) ~ Far. (Püsküllüoğlu 2012, 1165) ~ Ø (DD 2012, 932)], **mavzer** [Alm. Mauser (TDK 2005, 1355) ~ Ø (Mauser özel adından) (TDK 2011, 1637) ~ Alm. (yapımcısı Wilhelm von Mauser'in adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1355) ~ Ø (Yapımcısı Mauser'in adından) (DD 2012, 1102)]; **dalyan** [Ø (TDK 2005, 467) ~ Rum. (TDK 2011, 588) ~ İt. (Püsküllüoğlu 2012, 517) ~ Ø (DD 2012, 369)]...

Taradığımız Türkçe sözlüklerde, alıntı olduğunu düşündüğümüz kimi sözcükler için herhangi bir dil adı verilmemiştir. Bu örneklerin bir bölümü de kişi adı kaynaklıdır:

efe [Ø (TDK 2005, 601; TDK 2011, 756) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 664) ~ Ø (DD 2012, 480)], **mazak** [Ø (TDK 2005, 1357; TDK 2011, 1639) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1357) ~ Ø (DD 2012, 1104)], **mercek** [Ø (TDK 2005, 1372; TDK 2011, 1656) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1366) ~ Ø (DD 2012, 1114)], **mezgit** [Ø (TDK 2005, 1388; TDK 2011, 1674) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1376) ~ Ø (DD 2012, 1125)]...²¹

²¹ Tietze, *efe* sözcüğünü "efendi kelimesinin kıyası" olarak değerlendirmiştir. Yazara göre efendi'nin kökeni de Yunanca "avténtis" sözcüğüdür (Tietze 2002, 689, 690). Eren, *mazak* ve *mezgit*'in kökeninin bilinmediğini belirtmiştir (Eren 1999, 291, 294).

maranta [Ø (botanik bilgini Bartolomeo Maranta'nın adından) (TDK 2005, 1345) ~ Ø (Bartolomeo Maranta özel adından) (TDK 2005, 1626) ~ Ø (İtalyan bitkibilimcisi Bartolomeo Maranta'nın adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1347) ~ Ø (Bitkibilimci Maranta'nın adından) (DD 2012, 1095)], **molotofkokteyli** [Ø (Sovyet siyaset adamı Molotov'un adından) (TDK 2005, 1406) ~ Ø (TDK 2011, 1694) ~ Ø (eski Sovyetler Birliği siyasa adamlarından V. Mihayloviç Moltov'un adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1389) ~ Ø (Sovyet siyasa adamı Molotov'un adından) (DD 2012, 1139)], **pavlonya** [Ø (Rus Çarı I. Paul'un kızı Anna Pavlovna'nın adından) (TDK 2005, 1586) ~ Ø (Anna Pavlovna özel adından) (TDK 2011, 1901) ~ Ø (Rus Çarı I. Paul'un kızı Anna Pavlovna'nın adından) (DD 2012, 1275)]...

Alındığı dil belirtilmeyen ya da bilinmeyen sözcükler için yalnızca Püsküllüoğlu 2012'de bir açıklama örneklenmiştir:

puflla [Ø (TDK 2005, 1631; TDK 2011, 1951) ~ (kökeni bilinmiyor) (Püsküllüoğlu 2012, 1576) ~ Ø (DD 2012, 1309)].

3. Özgün Biçime İlişkin Karşılaştırmalar

Türkiye Türkçesindeki yabancı kökenli sözlerin alındığı dildeki özgün biçimleri, taradığımız sözlüklerin ikisinde (TDK 2005 ve TDK 2011) gösterilmiştir. Diğer iki sözlükte (Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012) ise çok az sayıdaki örneğin özgün biçimi, kaynak dildeki anlamına değinildiği için verilmiş; bunlar dışındaki sözlerin özgün biçimleri gösterilmeden yalnızca kaynak dilleri anılmıştır. Bu nedenle bu başlık altında incelenecek örnekler, TDK 2005 ve TDK 2011'den derlenmiştir:

3.1. Özgün Biçimde Farklılık

3.1.1. Aynı Dilde Farklı Özgün Biçimler

a) İng.

dorse [İng. dorse (TDK 2005, 561) ~ İng. dorsal (TDK 2011, 706)], **santrfor** [İng. centerfore (TDK 2005, 1699) ~ İng. centre-forward (TDK 2011, 2030)], **stent** [İng. stand (TDK 2005, 1810) ~ İng. stent (TDK 2011, 2161)], **toner** [İng. tunner (TDK 2005, 1989) ~ İng. toner (TDK 2011, 2364)]...

b) Fr.

badana [Fr. badigeon (TDK 2005, 174) ~ Fr. badigeonne (TDK 2011, 223)], **jarse** [Fr. jarsey (TDK 2005, 1014) ~ Fr. jersey (TDK 2011, 1244)], **kablo** [Fr. câble (TDK 2005, 1021) ~ Fr. câbleau (TDK 2011, 1251)], **latanya** [Fr. latania (TDK 2005, 1300) ~ Fr. latanier (TDK 2011, 1577)], **makrome** [Fr. macromé (TDK 2005, 1333) ~ Fr. macremé (TDK 2011, 1612)], **piknik** [Fr. picnic (TDK 2005, 1606) ~ Fr. pique-nique (TDK 2011, 1924)]...

c) İt.

fulya [İt. foglia (TDK 2005, 718) ~ İt. pulia (TDK 2011, 893)], **fileto** [İt. filetto (TDK 2005, 702) ~ İt. filato (TDK 2011, 876)], **komposto** [İt. composta (TDK 2005, 1205) ~ İt. composto (TDK 2011, 1468)], **lombar** [İt. romball (TDK 2005, 1314) ~ İt. rombaglio (TDK 2011, 1592)], **mayna** [İt. ammainape (TDK 2005, 1357) ~ İt. maina (TDK 2011, 1639)], **salamura** [İt. salumiere (TDK 2005, 1688) ~ İt. salamoiare (TDK 2011, 2016)]...

d) Mac.

salaş [Mac. szállás (TDK 2005, 1688) ~ Mac. salaş (TDK 2011, 2016)].

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

3.1.2. Farklı Dillerde Farklı Özgün Biçimler

a) İt. ~ Far.

berber [İt. barbiere (TDK 2005, 246) ~ Far. berber (TDK 2011, 311)].

b) İt. ~ Fr.

iskarpin [İt. scarpino (TDK 2005, 982) ~ Fr. escarpin (TDK 2011, 1207)], **kırlent** [İt. ghirlanda (TDK 2005, 1162) ~ Fr. guirlande (TDK 2011, 1419)], **madalyon** [İt. medaglione (TDK 2005, 1321) ~ Fr. médaillon (TDK 2011, 1599)], **japon** [İt. giappon (TDK 2005, 1013) ~ Fr. japon (TDK 2011, 1243)], **vizite** [İt. visita (TDK 2005, 2095) ~ Fr. visite (TDK 2011, 2488)]...

c) İt. ~ İng.

martin [İt. martini (TDK 2005, 1348) ~ İng. martin (TDK 2011, 1629)].

d) Fr. ~ Alm.

fagot [Fr. fagot (TDK 2005, 676) ~ Alm. Fagott (TDK 2011, 846)], **trafo** [Fr. trapho (TDK 2005, 2002) ~ Alm. Trafo (TDK 2011, 2379)].

e) Fr. ~ İng.

stepne [Fr. stepne (TDK 2005, 1810) ~ İng. spare tire (TDK 2011, 2161)], **trampet** [Fr. trompette (TDK 2005, 2002) ~ İng. drumbeat (TDK 2011, 2380)].

f) Fr. ~ İt.

bazilika [Fr. basilique (TDK 2005, 229) ~ İt. basilica (TDK 2011, 290)].

g) İng. ~ Fr.

blum [İng bloom (TDK 2005, 291) ~ Fr. blum (TDK 2011, 368)], **dozer** [İng. dozer (TDK 2005, 564) ~ Fr. bulldozer (TDK 2011, 709)], **ergonomik** [İng. ergonomics (TDK 2005, 643) ~ Fr. ergonomique (TDK 2011, 807)], **partner** [İng partner (TDK 2005, 1579) ~ Fr. partenaire (TDK 2011, 1894)], **şok** [İng. shock (TDK 2005, 1872) ~ Fr. choc (TDK 2011, 2229)], **rafya** [İng raffia (TDK 2005, 1639) ~ Fr. raphia (TDK 2011, 1960)]...

h) İng. ~ İt.

tornistan [İng. turn-stern (TDK 2005, 1997) ~ İt. torno stante (TDK 2011, 2374)].

i) Lat. ~ Fr.

sedir [Lat. cedrus (TDK 2005, 1720) ~ Fr. cèdre (TDK 2011, 2055)].

j) Lat. ~ İt.

vana [Lat. venna (TDK 2005, 2077) ~ İt. vano (TDK 2011, 2467)].

k) Alm. ~ Fr.

feldmareşal [Alm. Feldmarschall (TDK 2005, 686) ~ Fr. feldmaréchal (TDK 2011, 858)].

l) Ar. ~ Far.

gâvur [Ar. kâfir (TDK 2005, 729) ~ Far. gebr (TDK 2011, 905)].

TDK 2005 ve TDK 2011'de, kimi sözcüklerin alındığı dilde farklılık görülmekle birlikte bu sözcükler için aynı özgün biçim kaydedilmiştir:

averaj [İng. average (TDK 2005, 149) ~ Fr. average (TDK 2011, 191)], **magazin** [İng. magazine (TDK 2005, 1323) ~ Fr. magazine (TDK 2011, 1602)], **motel** [İng. motel (TDK 2005,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1409) ~ Fr. motel (TDK 2011, 1698)], **tenis** [İng. tennis (TDK 2005, 1952) ~ Fr. tennis (TDK 2011, 2322)]; **torpido** [İng. torpedo (TDK 2005, 1997) ~ Alm. Torpedo (TDK 2011, 2374)]; **gastrula** [Fr. gastrula (TDK 2005, 729) ~ Alm. Gastrula (TDK 2011, 905)]; **kobalt** [Alm. Kobalt (TDK 2005, 1192) ~ Fr. kobalt (TDK 2011, 1454)]; **konsül** [İt. consul (TDK 2005, 1210) ~ Fr. consul (TDK 2011, 1474)]; **fisto** [İsp. festone (TDK 2005, 706) ~ İt. festone (TDK 2011, 880)]; **pirana** [Port. piranha (TDK 2005, 1608) ~ Fr. piranha (TDK 2011, 1926)]; **ordinaryüs** [Lat. ordinarius (TDK 2005, 1508) ~ Alm. Ordinarius (TDK 2011, 1809)]...

3.2. Özgün Biçimin ya da Latin Harfli Karşılığın Gösterilmesi

TDK 2005 ve TDK 2011’de, Latin harflerini kullanan dillerden alınmış kimi sözcüklerin özgün biçimleriyle gösterimi tutarlı değildir. Genellikle TDK 2005’te gösterilmeyen özgün biçimler, TDK 2011’de düzeltilmiştir ancak bu durumun tersi de söz konusudur:

aganta [İt. (TDK 2005, 27) ~ İt. agguanta (TDK 2011, 35)], **balata** [Alm. (TDK 2005, 190) ~ Alm. Balata (TDK 2011, 242)], **empati** [Fr. (TDK 2005, 634) ~ Fr. empathie (TDK 2011, 796)], **gondol** [İt. (TDK 2005, 768) ~ Fr. gondole (TDK 2011, 953)], **moderato** [İt. (TDK 2005, 1405) ~ İt. moderato (TDK 2011, 1693)] *krş.* **ley** [(Rumence leu’dan) (TDK 2005, 1306) ~ Rumence (TDK 2011, 1584)]...

TDK 2005 ve TDK 2011’de; Latin harflerini kullanmayan Bulgarca, Ermenice, Hintçe, Rumca, Rusça, Yunanca gibi dillerle yerli dillerden alındığı belirtilen sözcüklerin özgün biçimleri, o dillerdeki yazımlarıyla ya da kullanılan harflerin ses değerlerine karşılık gelen Latin harfleriyle gösterilmemiştir. TDK 2011’de bu yönde bir değişiklik olmamakla birlikte TDK 2005’te, Latince ve Latin alfabesi kullanılmayan Moğolca ile Soğdca’dan alınan örneklerde tutarlı bir durum görülmemektedir. Bu kaynakta, söz konusu dillerden alınan kimi sözcüklerde özgün biçim ya da Latin harfli karşılık gösterilirken kimilerinde ise bu yönde bir bilgilendirme yapılmamıştır:

batik [(Malezya dilinden) (TDK 2005, 224) ~ Fr. batik (TDK 2011, 283)], **çar** [Rus. (TDK 2005, 395, TDK 2011, 496)], **kral** [Sl. (TDK 2005, 1241) ~ Sırpça (TDK 2011, 1510)], **madımak** [Erm. (TDK 2005, 1323; TDK 2011, 1601)], **paskalya** [Yun. (TDK 2005, 1580) ~ Rum. (TDK 2011, 1895)], **patika** [Bulğ. (TDK 2005, 1584; TDK 2011, 1899)], **peçiç** [(Hint dilinden) (TDK 2005, 1589) ~ Hintçe (TDK 2011, 1905)]; **baobap** [(Afrika yerli dillerinden) (TDK 2005, 198) ~ Fr. baobab (TDK 2011, 252)], **inti** [(Kızılderili dillerinden) (TDK 2005, 975; TDK 2011, 1199)], **maun** [(Amerika yerlilerinin dillerinden) (TDK 2005, 1354; TDK 2011, 1636)]...

ağustos [Lat. Augustus (TDK 2005, 40) ~ Lat. (TDK 2011, 51)], **kodeks** [Lat. codex (TDK 2005, 1194) ~ Lat. (TDK 2011, 1456)], **stadyum** [Lat. stadium (TDK 2005, 1808) ~ Lat. (TDK 2011, 2159)], **zona** [Lat. zona (TDK 2005, 2240) ~ Lat. (TDK 2011, 2663)]; **cebe** [Moğ. cebe (TDK 2005, 353) ~ Moğ. (TDK 2011, 447)], **giray** [Moğ. kerey (TDK 2005, 762) ~ Moğ. (TDK 2011, 945)], **kaburga** [Moğ. kabırğa (TDK 2005, 1022) ~ Moğ. (TDK 2011, 1253)], **kurultay** [Moğ. kuriltay (TDK 2005, 1265) ~ Moğ. (TDK 2011, 1538)]; **kent** [Soğd. kanth (TDK 2005, 1138) ~ Soğd. (TDK 2011, 1391)] *krş.* **larva** [Lat. (TDK 2005, 1299; TDK 2011, 1576)], **mart** [Lat. (TDK 2005, 1347; TDK 2011, 1629)]; **ceren** [Moğ. (TDK 2005, 360; TDK 2011, 455)], **cilasun** [Moğ. (TDK 2005, 370; TDK 2011, 466)], **şölen** [Moğ. (TDK 2005, 1873; TDK 2011, 2230)]; **tamu** [Soğd. (TDK 2005, 1898; TDK 2011, 2259)]...

TDK 2005’te, İbraniceden alındığı belirtilen sözcüklerin özgün biçimleri, özel addan kaynaklanmayan örneklerde, kullanılan harflerin ses değerlerine karşılık gelen Latin harfleriyle gösterilmiştir. TDK 2011’de ise buna yönelik bir bilgilendirme yapılmamıştır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

bolıçe [İbr. boletz (TDK 2005, 296) ~ İbr. (TDK 2011, 375)], **haham** [İbr. hohma (TDK 2005, 829) ~ İbr. (TDK 2011, 1026)], **havra** [İbr. hebhrah (TDK 2005, 863) ~ İbr. (TDK 2011, 1066)], **kibutz** [İbr. kibbutz (TDK 2005, 1179) ~ İbr. (TDK 2011, 1439)].

Latin harflerini kullanmayan dillerden alınan sözcükler için özgün biçimlerin ya da Latin harfli karşılıkların gösterimi, TDK 2005'te tutarlı değildir; TDK 2011'de ise bu tür bir açıklama yer almamıştır. Bununla birlikte aynı nitelikteki Arapça ve Farsça kökenli tüm sözcüklerin özgün biçimleri, her iki kaynakta da çeviri yazı ile verilmiştir:

aktar [Ar. 'atâr (TDK 2005, 60; TDK 2011, 77)], **çul** [Ar. cûl (TDK 2005, 455; TDK 2011, 570)], **galiz** [Ar. galîz (TDK 2005, 724; TDK 2011, 900)], **hoca** [Far. h'âce (TDK 2005, 896; TDK 2011, 1107)], **kadı** [Ar. kâdi (TDK 2005, 1027; TDK 2011, 1258)], **lezzet** [Ar. lezzet (TDK 2005, 1307; TDK 2011, 1585)], **sahne** [Ar. şahne (TDK 2005, 1683; TDK 2011, 2009)], **zaaf** [Ar. za'f (TDK 2005, 2219; TDK 2011, 2639)]...

Kurum'un TDK 2005'in ardından çıkarttığı Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski incelendiğinde TDK 2005'teki kimi alıntı sözcüklerin kaynak dil ve özgün biçim bilgilerinde değişiklik yapıldığı, bu değişikliklerin sözlüğün bir sonraki baskısı olan TDK 2011'de genellikle korunduğu ancak kimi zaman da farklılaştığı belirlenmiştir. Bununla birlikte sözü edilen bu üç kaynağa ek olarak TDK'nin Genel Ağ sayfasında hizmete sunulan Güncel Türkçe Sözlük ve Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'ndeki veriler de değerlendirildiğinde kimi sözcüklere ilişkin bilgilerde farklılıklar görülmüştür:

banknot [İng. bank-note (TDK 2005, 197) ~ Fransızca bank-note (TDK 2005-YD) ~ Fr. bank-note (TDK 2011, 251)], **berber** [İt. barbiere (TDK 2005, 246) ~ Far. berber (TDK-YD) ~ Far. berber (TDK 2011, 311)], **disket** [İng. diskette (TDK 2005, 539) ~ Fr. disquette (TDK-YD) ~ Fr. disquette (TDK 2011, 678)], **klozet** [İng. closet (TDK 2005, 1192) ~ Fr. closette (TDK-YD) ~ Fr. closette (TDK 2011, 1454)]; **dalyan** [Ø (TDK 2005, 467) ~ İtalyanca Italiano (TDK 2005-YD) ~ Rum. (TDK 2011, 588)], **palaska** [Sl. (TDK 2005, 1564) ~ Macarca plászka (TDK 2005-YD) ~ Mac. balaksa (TDK 2011, 1877)]...

abluka [İt. abloco (TDK 2005, 4) ~ İtalyanca blocca (TDK 2005-YD) ~ İt. abloco (TDK 2011, 5) ~ İtalyanca abloco (TDK-GTS) ~ İt. abloco (TDK-TBKKS)], **dobra** [Rus. (TDK 2005, 546) ~ Rusça (TDK 2005-YD) ~ Bulg. (TDK 2011, 687) ~ Bulgarca (TDK-GTS) ~ Bulg. dobra (TDK-TBKKS)], **izbe** [Rus. (TDK 2005, 1009) ~ Rusça (TDK 2005-YD) ~ Rus. (TDK 2011, 1239) ~ Rusça (TDK-GTS) ~ Bulg. izba (TDK-TBKKS)], **kuzine** [İt. cucina (TDK 2005, 1276) ~ Rumca (TDK 2005-YD) ~ İt. cucina (TDK 2011, 1551) ~ İtalyanca cucina (TDK-GTS) ~ İt. cucina (TDK-TBKKS)], **prizma** [Yun. (TDK 2005, 1626) ~ Yunanca (TDK 2005-YD) ~ Fr. prisme (TDK 2011, 1946) ~ Fransızca prisme (TDK-GTS) ~ Yun. prisma (TDK-TBKKS)], **şarampol**²² [Bul. (TDK 2005, 1849) ~ Macarca charampol (TDK 2005-YD) ~ Mac. sorompó (TDK 2011, 2204) ~ Macarca sorompó (TDK-GTS) ~ Mac. sorompó (TDK-TBKKS)], **zona** [Lat. zona (TDK 2005, 2240) ~ Latince (TDK 2005-YD) ~ Lat. (TDK 2011, 2663) ~ Latince (TDK-GTS) ~ Fr. zona (TDK-TBKKS)]...

Kimi sözcüklerin kaynak dillerine ve özgün biçimlerine ilişkin bilgiler, yalnızca Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü'nde örneklenmiştir:

avanta [Ø (TDK 2005, 148) ~ Ø (TDK 2011, 190) ~ Ø (TDK 2005-YD) ~ İt. avanto (TDK-TBKKS) ~ Ø (TDK-GTS)], **balalayka** [Ø (TDK 2005, 189) ~ Ø (TDK 2011, 242) ~ Ø (TDK 2005-YD) ~ Rus. balalayka (TDK-TBKKS) ~ Ø (TDK-GTS)], **gayda** [Ø (TDK 2005, 729) ~ Ø (TDK 2011, 906) ~ Ø (TDK 2005-YD) ~ Bulg. gayda (TDK-TBKKS) ~ Ø (TDK-GTS)]...

²² Eren, şarampol sözcüğünün Macarcadan "Balkan dilleri yoluyla" alındığını belirtmektedir (Eren 1999, 384).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

4. Kökeni Açıklanan Sözcükler

Kişi, aile, hayvan, marka ya da yer adlarının zamanla kimi kavramları karşılar duruma gelmesi ve bir sözcük olarak türlü dillerde kullanılması sık görülen bir durumdur. Aksan, anlam genişlemesinin bir türü olarak değerlendirdiği böylesi kullanımları, “genelleşme” terimiyle karşılamış ve bu olayın “özel adların tür adına dönüşerek çeşitli dillerin söz varlığına girişinde” görüldüğünü belirtmiştir (Aksan 1988-III, 214).

Türkiye Türkçesine yabancı dillerden giren kimi sözcükler, özel ad kaynaklıdır ve Türkçe sözlüklerin bir bölümünde, bu tür sözcüklere ilişkin açıklamalar görülmektedir. Taradığımız Türkçe sözlüklerde, özel ad kaynaklı yabancı sözcüklere yönelik açıklamalar, daha çok Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de örneklenmiştir:

Püsküllüoğlu 2012: **boksit** [Fr. bauxite (TDK 2005, 295; TDK 2011, 374) ~ Fr. (ilk damarın orada bulunması nedeniyle, Güney Fransa’nın Provence bölgesindeki Baux köyünün adından) (Püsküllüoğlu 2012, 351) ~ Fr. (DD 2012, 240)], **pantolon** [Fr. pantalon (TDK 2005, 1568; TDK 2011, 1881) ~ Fr. (İtalyan halk tiyatrosunun başkişisi Pantolone’nin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1522) ~ İt. (DD 2012, 1263)], **linç** [İng. lynch (TDK 2005, 1310; TDK 2011, 1588) ~ İng. (suçüstü yakalanmış suçluları hemen yargılayıp hüküm vermekle ünlü, Amerika Birleşik Devletleri’nin Virginia eyaleti yargıcı Lynch’in adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1321) ~ İng. (DD 2012, 1071)], **maroken** [Fr. maroquin (TDK 2005, 1347; TDK 2011, 1628) ~ Fr. (Fas ülkesinin Fransızca adı olan Maroc’tan) (Püsküllüoğlu 2012, 1349) ~ Fr. (DD 2012, 1096)], **panik** [Fr. panique (TDK 2005, 1567; TDK 2011, 1880) ~ Fr. (Yunan mitolojisinde doğa tanrısı olan Pan’ın adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1521) ~ Yun. > Fr. (DD 2012, 1262)], **tül** [Fr. tulle (TDK 2005, 2017; TDK 2011, 2398) ~ Fr. (Fransa’daki Tulle kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1906) ~ Fr. (DD 2012, 1607)], **tüvit** [Fr. tweed (TDK 2005, 2023; TDK 2011, 2403) ~ İng. (İskoçya’daki Tweed kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1911) ~ İng. (DD 2012, 1612)]...

Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012: **boycot** [İng. boycott (TDK 2005, 306) ~ Fr. boycott (TDK 2011, 388) ~ İng. (Charles Cunningham Boycott özel adından) (Püsküllüoğlu 2012, 361) ~ İng. (Charles Boycott’un adından) (DD 2012, 248)], **galvaniz** [Fr. galvanise (TDK 2005, 724, TDK 2011, 900) ~ Fr. (İtalyan fizikçi Luigi Galvani’nin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 777) ~ Fr. (Galvani’nin adından) (DD 2012, 577)], **hamburger** [Alm. Hamburger (TDK 2005, 839, TDK 2011, 1038) ~ Al. (Almanya’daki Hamburg kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 893) ~ Alm. (Hamburg kentinin adından) (DD 2012, 682)], **mercerize** [Fr. mercerisé (TDK 2005, 1376; TDK 2011, 1660) ~ Fr. (İngiliz kimyacı John Mercer’in adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1368) ~ Fr. (İngiliz kimyacı John Mercer’in adından) (DD 2012, 1116)], **rimel** [Fr. Rimmel (TDK 2005, 1658) / Fr. rimmel (TDK 2011, 1980) ~ Fr. (marka adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1596) ~ Fr. (Marka adından) (DD 2012, 1328)]...

Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de yer alan özel ad kaynaklı kimi sözcükler için herhangi bir dil adı verilmemiştir:

formika [İng. formica (TDK 2005, 713; TDK 2011, 887) ~ Ø (marka adından) (Püsküllüoğlu 2012, 767) ~ Ø (Ticaretteki adından) (DD 2012, 569)], **mahunya** [Fr. mahonia (TDK 2005, 1329; TDK 2011, 1608) ~ Ø (Amerikalı bitkibilimci McMohan’ın adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1335) ~ Ø (Bitkibilimci Mc Mahon’un adından) (DD 2012, 1083)], **maltz** [İt. maltese (TDK 2005, 1337; TDK 2011, 1616) ~ Ø (Malta takımadasının adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1341) ~ Ø (Malta Adasının adından) (DD 2012, 1088)], **şetlant** [İng. shetland (TDK 2005, 1862; TDK 2011, 2218) ~ Ø (Atlas Okyanusu’ndaki Shetland Adaları’nın adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1781) ~ Ø (Shetland özel adından) (DD 2012, 1492)]...

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Yabancı sözcüklerin kaynaklandığı özel ada ilişkin bilgilendirme, TDK 2005 ve TDK 2011’de seyrek olmakla birlikte tutarlılık da göstermemektedir:

konyak [Fr. cognac (Cognac yer adından) (TDK 2005, 1214) ~ Fr. cognac (TDK 2011, 1478) ~ Fr. (Fransa’daki Cognac yer adından (Püsküllüoğlu 2012, 1239) ~ Fr. (Cognac yer adından) DD 2012, 1001)], **oje** [Fr. (tescil edilmiş ad) (TDK 2005, 1492) ~ Fr. onglé (TDK 2011, 1790) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1445) ~ Fr. (DD 2012, 1200)]; **fernez** [İng. (TDK 2005, 691) ~ Fr. Maurice Fernel özel adından (TDK 2011, 863)], **seloteyp** [İng. cello tape (TDK 2005, 1726) ~ İng. Cello tape özel adından (TDK 2011, 2062) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1657) ~ İng. (DD 2012, 1382)]...

Türkçe sözlüklerde yer alan yabancı kökenli sözcüklerin bir bölümünde, sözcüğe temel olarak gösterilen özel ada ilişkin açıklamalar tutarlı değildir:

kalas [Ø (Romanya’da Galati şehrinin adından) (TDK 2005, 1040; TDK 2011, 1273) ~ Ø (Romanya’daki Galatz kentinin adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1074) ~ (Romanya’da Galatz kentinin adından) (DD 2012, 854)], **sandviç**²³ [İng. sandwich (TDK 2005, 1698; TDK 2011, 2027) ~ Ø (Sandwich kontu John Montagu’nun adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1630) ~ Ø (İngiliz kontu Sandwich’in adından) (DD 2012, 1357)]...

Özel ad kaynaklı olmayan alıntı sözcüklerin kökenlerine ilişkin açıklama, Püsküllüoğlu 2012’de yer alan bir örnekte belirlenmiştir:

çay²⁴ [(Çinceden) (TDK 2005, 403) / Çince (TDK 2011, 507) ~ (Çince “ça” sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 451) ~ (Çinceden) (DD 2012, 318)].

5. Özgün Anlamı Verilen Sözcükler

Yabancı dillerden alınan bir sözcüğün o dildeki anlamı hakkında bilgi verilmesi, taradığımız Türkçe sözlüklerde seyrek görülmektedir. TDK 2005 ve TDK 2011’de belirlenemeyen bu tür bir açıklama, Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de örneklenmiştir:

Püsküllüoğlu 2012: **in**²⁵ [Ar. ins (TDK 2005, 964; TDK 2011, 1185) ~ Ø (Arapça “insan” demek olan “ins” sözcüğünden; tek başına kullanılmaz, kimi deyimlerde geçer) (Püsküllüoğlu 2012, 1008) ~ Ar. (DD 2012, 792)], **internet** [İng. International network’ten (TDK 2005, 975) ~ İng. Inter[national] Net[work] (TDK 2011, 1199) ~ İng. (“inter” [arası] ve “net” [ağ] sözcüklerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1018) ~ İng. (DD 2012, 802)], **istop** [İng. stop (TDK 2005, 992; TDK 2011, 1218) ~ (İngilizce “stop” [dur!] sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 1031) ~ (İng. stop’tan) (DD 2012, 816)], **naif** [Fr. naïf (TDK 2005, 1451; TDK 2011, 1745) ~ Fr. (Fransızca “yapmacıksız”, “açıkyürekli” vb. anlamından) (Püsküllüoğlu 2012, 1413) ~ Fr. (DD 2012, 1172)], **rafting** [İng. rafting (TDK 2005, 1639; TDK 2011, 1960) ~ İng. (“sal” anlamına gelen İngilizce “raft” sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 1583) ~ İng. (DD 2012, 1315)], **Şaman** [Ø (TDK 2005, 1846; TDK 2011, 2201) ~ (Tunguzca ya da Mançuca “büyücü” anlamında bir sözcük) (Püsküllüoğlu 2012, 1768) ~ Ø (DD 2012, 1481)], **tahtrevan** [Far. taht + revān (TDK 2005, 1887; TDK 2011, 2246) ~ Far. (“taht” ve “revan” sözcüklerinden “yürüyen taht” anlamında tamlama olarak) (Püsküllüoğlu 2012, 1800) ~ Far. (DD 2012, 1510)]...

DD 2012: **brakisefal** [Fr. brachycé phale (TDK 2005, 316) ~ Fr. brachycéphale TDK 2011, 400) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 371) ~ Yun. > Fr. (brakhys kısa ve kephale kafa) (DD 2012,

²³ Köksal, *sandviç* sözcüğünün “bu yiyeceği ilk kez hazırlayıp yiyen Mr. Sandwich adlı İngilizin buluşundan” kaynaklandığı belirtmiştir. Köksal’a göre “Öz adı John Montagu olan 4th Earl of Sandwich, 1792’de ölmüş bir İngiliz diplomatıdır.” (Köksal 2003, 108, 50 numaralı dipnot). Bu nedenle *Sandwich* sözcüğü, hem bir yer adı hem de 4. Sandwich Kontu John Montagu’nun lakabı olarak kullanılmaktadır.

²⁴ çay (I): 1. Çaygillerden, nemli iklimlerde yetişen bir ağaççık (*Thea chinensis*)... (TDK 2011, 507).

²⁵ in (II): İnsan (TDK 2011, 1185).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

255)], **coğrafya** [Ar. cuğrāfiya (TDK 2005, 373; TDK 2011, 470) ~ Ar. (Püsküllüoğlu 2012, 423) ~ Ar. < Yun. (geo yer, graphein yazmak) (DD 2012, 297)], **kromozom** [Fr. chromosome (TDK 2005, 1244; TDK 2011, 1514) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1268) ~ Fr. < Yun. (khroma renk, sooma gövde) (DD 2012, 1027)], **kronometre** [Fr. chronomètre (TDK 2005, 1244; TDK 2011, 1514) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1268) ~ Fr. < Yun. (khronos zaman, metron ölçü) (DD 2012, 1027)], **mega** [Yun. (TDK 2005, 1362) ~ Yun. (önek) (Püsküllüoğlu 2012, 1360) ~ Yun. (mega büyük) (DD 2012, 1107)], **mongolizm** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1390) ~ Ø (Mongol “Moğol” sözcüğünden) (DD 2012, 1139)], **patoloji** [Fr. pathologie (TDK 2005, 1585; TDK 2011, 1901) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1538) ~ Fr. < Yun. (pathos hastalık, logos bilim) (DD 2012, 1275)]...

Kimi sözcüklerin anlamlarına ilişkin açıklama, Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012'nin her ikisinde de örneklenmiştir:

aktar [Ar. ‘aṭṭār (TDK 2005, 60; TDK 2011, 77) ~ (Sözcük, “güzel kokular satan” anlamına gelen Arapça attar sözcüğünden Türkçede bu biçimi almıştır.) (Püsküllüoğlu 2012, 95) ~ (Koku satıcısı anlamındaki Ar. attar sözcüğünden) (DD 2012, 57)], **dudu** [Far. ḫūḫī (TDK 2005, 574; TDK 2011, 722) ~ Far. (Farsça “tuti” [papağan] sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 631, 632) ~ (Farsça ‘tuti’ papağandan) (DD 2012, 455)], **hamsin** [Ar. ḫamsin (TDK 2005, 840; TDK 2011, 1039) ~ Ar. (Arapça “elli” sayısını bildiren sözcükten”) (Püsküllüoğlu 2012, 894) ~ Ar. (Arapça elli sözcüğünden) (DD 2012, 683)]...

Püsküllüoğlu 2012’de örneklenen kimi açıklamalarda, sözün kaynağına ilişkin olasılık belirtilmiştir:

davlumbaz [Ar. ṭabl + Far. -bāz (TDK 2005, 477; TDK 2011, 599) ~ Ø (İtalyanca “tavlon” sözcüğünden ya da Arapça “tabl” [davul] ve Farsça “baz” [cu] ekinden oluştuğu öne sürülüyor) (Püsküllüoğlu 2012, 526) ~ İt. (DD 2012, 376)], **kelli fellî** [Ø (TDK 2005, 1131; TDK 2011, 1382) ~ Ø (“savaşta geri çekilip yeniden saldırmak” anlamına gelen Arapça “kerr ü gerr” sözünün sesi ve anlamı değişmiş biçimi olduğu öne sürülür) (Püsküllüoğlu 2012, 1160) ~ Ø (DD 2012, 927)]...

6. Kısaltma Yoluyla Oluşan Sözcükler

Yabancı dillerden alınan sözcüklerin bir bölümü, o dilde kullanılan kimi sözcüklerden ya da sözcük gruplarından kısaltma yoluyla meydana gelmiştir. Bir sözcüğün kısaltılması, birden çok sözcüğün baş harflerinin alınması, birden çok sözcüğün kimi bölümlerinin alınması gibi yollarla oluşan bu tür sözcüklerin Türkiye Türkçesinde kullanılanları için taradığımız kimi Türkçe sözlüklerde bilgilendirme yapılmıştır.

Püsküllüoğlu 2012’de, kısaltma niteliğindeki sözcüklere ilişkin bilgilendirme diğer sözlüklere oranla daha yoğundur:

pop [İng. pop (TDK 2005, 1619) ~ Fr. pop (TDK 2011, 1938) ~ İng. (İngilizce “popular” sözcüğünden kısaltma) (Püsküllüoğlu 2012, 1567) ~ İng. (DD 2012, 1300)], **vamp** [Fr. vamp (TDK 2005, 2077; TDK 2011, 2467) ~ Fr. (“vampir” sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, 1959) ~ İng. (DD 2012, 1653)]; **lazer** [İng. laser (TDK 2005, 1302) ~ Fr. laser (TDK 2011, 1579) ~ İng. (“light amplification by stimulated emission of radiation”ın kısaltılmış biçim(i) olan “laser”in Türkçedeki biçimi) (Püsküllüoğlu 2012, 1315) ~ İng. (DD 2012, 1066)]; **liboş** [Ø (TDK 2005, 1308; TDK 2011, 1585) ~ Ø (Püsküllüoğlu 2012, 1320) ~ Ø (“liberal” sözcüğünden) (DD 2012, 1070)]...

Kısaltma yoluyla oluşan sözcüklere ilişkin bilgilendirme yönünden kimi örneklerde, Püsküllüoğlu 2012 ile TDK 2005 ve DD 2012'nin ortaklaştığı belirlenmiştir. TDK 2011’de ise bu yönde bir açıklamaya rastlanmamıştır:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

milim [Fr. millimètre'den kısaltma (TDK 2005, 1395) ~ Ø (TDK 2011, 1682) ~ Fr. ("milimetre"den kısaltma) (Püsküllüoğlu 2012, 1381) ~ Fr. (DD 2012, 1131)], **radar** [İng. radar (Radio Detecting And Ranging sözlerinden) (TDK 2005, 1637) ~ İng. radar (TDK 2011, 1957) ~ İng. (İngilizce "radio detection and ranging" sözcüklerinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1581) ~ İng. (DD 2012, 1313)]; **radyo** [Fr. radio (TDK 2005, 1638; TDK 2011, 1958) ~ Fr. (Fransızca "radiotelegraphy" sözcüğünün kısa biçimi) (Püsküllüoğlu 2012, 1582) ~ Fr. (radiotelegraphy sözcüğünün kısa biçimi) (DD 2012, 1314)]; **napalm** [Fr. napalm (sodyumun kısaltması Na ve palmitat kelimelerinden) (TDK 2005, 1456) ~ Fr. napalm (TDK 2011, 1751) ~ Ø (sodyum elementinin kimyasal simgesi olan "Na" ve "palmitat" sözcüğünün "palm" hecesinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1417) ~ Ø (Sodyumun simgesi Na ve palmitat sözcüklerinden) (DD 2012, 1175)], **sinema** [Fr. cinéma (cinématographe'in kısa biçimi) (TDK 2005, 1772) ~ Fr. cinéma (TDK 2011, 2116) ~ Fr. (Fransızca "cinématographe" sözcüğünün kısa biçimi olan "cinéma"dan) (Püsküllüoğlu 2012, 1700) ~ Yun > Fr. (Sinematograf'ın kısa biçimi) (DD 2012, 1421)]....

Belirlenen kimi sözcüklerin taradığımız Türkçe sözlüklerin hepsinde yer almadığı görülmüştür. Bu tür iki sözcük için TDK 2005 ve Püsküllüoğlu 2012'de açıklama yapılmıştır:

tır [Ø (Transport International Road sözünün kısaltması) (TDK 2005, 1977) ~ Ø (TDK 2011, 2350) ~ Fr. (Fransızca "Transportation Internationale Routière"nin kısaltması olan TIR'dan) (Püsküllüoğlu 2012, 1869)]; **fob** [Ø (free on board sözünün kısaltması) (TDK 2005, 710) ~ İng. (İngilizce "gemiye yükleninceye değin gidersiz" anlamına gelen "free on board" sözünün ilk harflerinden oluşan kısaltma) (Püsküllüoğlu 2012, 765)]....

7. Farklı Dillerden Ögelerin Oluşturduğu Sözcükler

Yabancı dillerden alınan sözcüklerin, eklerin birbirleriyle ya da Türkçe sözcüklerle birleşmesinden oluşan ve birden fazla dilin izini taşıyan örnekler, Türkiye Türkçesi söz varlığında yer almaktadır. Gözütok, "bir dilin kendi elemanları ile başka bir dilden alınmış elemanların bir araya getirilmesiyle oluş(turul)muş" bu tür sözcükler için "karma kelimeler" (Gözütok 2008, 20); Ergene, alıntı sözcüklerin ya da eklerin birbirleriyle ya da Türkçe sözcüklerle kurduğu örnekler için "çok dilli sözcükler" terimini kullanmıştır (Ergene 2011, 304). Konuya Almancadan verdiği örneklerle değinen Ülkü, "Datenautobahn, Hanuta, Ohropax" gibi yarısı Almanca yarısı başka bir dilden alınmış ögelerle yapılan sözcükleri, "kıрма (yarısı Almanca, yarısı yabancı) birleşikler" olarak tanımlamış (Ülkü 2000, 470); Sezgin, özellikle bu yapıdaki birleşik sözcükleri (başkomiser, gazocağı, borazan, konsoloshane...), "iki dilin melezi" olarak nitelendirmiştir (Sezgin 2004, 21). Özçelik ise Türkçe sözcüklerin ya da eklerin Arapça ve Farsça ögelerle birleşmesiyle oluşan örnekleri, "Türkçe-Farsça veya Türkçe-Arapça ortak unsurlu yapılar içeren kelimeler" olarak değerlendirmiştir (Özçelik 2005, 77).

Taradığımız Türkçe sözlüklerden daha çok TDK 2005'te, kimi örneklerin iki ayrı dile ait ögenin bir arada kullanılmasıyla oluştuğu düşünülmüş ve buna yönelik açıklama yapılmıştır. Diğer sözlüklerde ise bu tür açıklamalar daha seyrekler:

gergef [Far. kār + Ar. keff (TDK 2005, 752; TDK 2011, 933) ~ Far. (Püsküllüoğlu 2012, 806) ~ Far. (DD 2012, 601)], **kuzguni** [T. kuzgun + Ar. -i (TDK 2005, 1276; TDK 2011, 1551) ~ Osm. (Püsküllüoğlu 2012, s. 1295) ~ Ø (DD 2012, 1049)], **lunapark** [İt. luna + İng. park (TDK 2005, 1316) ~ İt. luna park (TDK 2011, 1594) ~ İt. İng. (Püsküllüoğlu 2012, s. 1325) ~ İt. İng. (DD 2012, 1075)], **multimedya** [Fr. multi + İng. media (TDK 2005, 1419) ~ İng. multimedia (TDK 2011, 1709) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, 1397) ~ İng. (DD 2012, 1149)], **otoyol** [Fr. auto + T. yol (TDK 2005, 1520) ~ Ø (TDK 2011, 1824) ~ Fr. T. (Püsküllüoğlu 2012, s. 1472) ~ Ø (DD 2012, 1222)], **palyoş** [İt. (TDK 2005, 1566) ~ Mac. pallos (TDK 2011, 1878) ~ İt. T. (İtalyanca "pala" ve Türkçe "şiş" sözcüğünden) (Püsküllüoğlu 2012, s. 1519, 1520) ~ İt. > T. (DD 2012, 1261)], **pamukaki** [Far. panbuḳ + Yun. (TDK 2005, 1566; TDK 2011, 1878) ~ Yun. (Püsküllüoğlu 2012,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

1520) ~ T. Yun. (DD 2012, 1261)], **pasör** [İng. pass + Fr. -eur (TDK 2005, 1581) ~ Fr. passeur (TDK 2011, 1896) ~ İng. Fr. (Püsküllüoğlu 2012, s. 1534) ~ Fr. (DD 2012, 1272)], **smaçör** [İng. smach + Fr. -eur (TDK 2005, 1782) ~ Fr. smasheur (TDK 2011, 2127) ~ İng. (Püsküllüoğlu 2012, s. 1708)]...

Yabancı kökenli sözcüklere getirilen değişik dillere ait eklerin belirtilmesi, Püsküllüoğlu 2012’de yer alan bir örnekte belirlenmiştir:

çaydanlık [Ø (TDK 2005, 404; TDK 2011, 507) ~ (Çince “ça”, Farsça “-dan” ve Türkçe “-lık” ekiyle kurulmuş bir sözcük) (Püsküllüoğlu 2012, 451) ~ Ø (DD 2012, 318)].

8. Farklı Biçimlerde Gösterilen ya da Gönderim Yapılan Sözcükler

Türkçe sözlüklerde madde başı olan alıntı sözcüklerin yazımı, kimi örneklerde farklılık taşımaktadır. Bu farklıların bir bölümü, sözcüğün ölçünlü dildeki kullanımının sözlüklerde farklı biçimlerde verilmesine bağlıdır:

akordeon [Ø (TDK 2005, 56) ~ Fr. accordéon (TDK 2011, 71)] ~ **akordiyon** [Fr. accordéon (TDK 2005, 56) ~ Fr. accordéon (TDK 2011, 71)] ~ **akordeon** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 91)] ~ **akordiyon** [Fr. (DD 2012, 54)]

güpür [Fr. guipure (TDK 2005, 814; TDK 2011, 1010)] ~ **gipür** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 818)] ~ **gipur** [Fr. (DD 2012, 612)]

kapora [İt. caparra (TDK 2005, 1072; TDK 2011, 1310)] ~ **kaparo** [İt. (Püsküllüoğlu 2012, 1099)] ~ **kaparo** [İt. (DD 2012, 876)]

makosen [Fr. mocassin (TDK 2005, 1333; TDK 2011, 1612)] ~ **mokasen** [Fr. (Kızılderili bir oymağın dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1389)] ~ **mokasen** [(Amerika yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 1138)]

makrome [Fr. macromé (TDK 2005, 1333) ~ Fr. macremé (TDK 2011, 1612)] ~ **makrame** [Fr. < İt. (DD 2012, 1086)]

sümen [Fr. sous-main (TDK 2005, 1826) ~ Fr. sous-main (TDK 2011, 2179)] ~ **sumen** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1744)] ~ **sumen** [Fr. (DD 2012, 1459)]

Yabancı dillerden alınan kimi sözcüklerin halk arasındaki söylenişlerine dayanan farklı yazımları, Türkçe sözlüklerde gösterilmiş; bu sözcüklerin anlamlandırılması, ölçünlü dildeki biçime gönderme yapılarak sağlanmıştır. Bu gönderimler için TDK 2005 ve 2011’de *bk.* kısaltması; Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de ise “→” işareti kullanılmıştır. Belirtilen sözlüklerin kullanımına ve madde başlarının düzenlenişine ilişkin açıklamalarda, *bk.* kısaltmasının “yaygın yanlış kullanımdan” doğru biçime gönderme yaptığı belirtilirken (TDK 2005, XVIII, TDK, 2011: XXVIII) “→” işareti için “bakınız, bu maddeye bakınız” karşılığı verilmiştir (Püsküllüoğlu 2012, 32). Taranan Türkçe sözlüklerde; bu tür farklı yazımların hangisi için gönderim yapılacağı, hangi biçimin ölçünlü dile ait sayılıp anlamlandırılacağı konusunda tutarsızlıklar görülmektedir:

abril [Yun. (TDK 2005, 4)] ~ **april** [İng. april (TDK 2011, 138)] ~ **april** İng. → **abril** [abril Ø (Püsküllüoğlu 2012, 38)]

cokey İng. jockey bk. **jokey** [jokey İng. jokey (TDK 2005, 1015)] ~ **jokey** [İng. jockey (TDK 2011, 1246)] ~ **jokey** İng. → **cokey** [cokey İng. (Püsküllüoğlu 2012, 423)] ~ **jokey** İng. → **cokey** [cokey İng. (DD 2012, 297)]

gacı bk. **gaco** [gaco Ø (TDK 2005, 721)] ~ **gacı** [Ø (TDK 2011, 897)] ~ **gacı** [(Çingeneceden) / **gaco** (Çingeneceden) (Püsküllüoğlu 2012, 774)] ~ **gacı** → **gaco** [gaco Ø (DD 2012, 575)]

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

Hristiyan [Yun. (TDK 2005, 902) ~ Rum. (TDK 2011, 1114)] ~ **Hristiyan** [Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 935)] ~ **Hristiyan** [Yun. (DD 2012, 721)]

hulya bk. **hülya** [hülya Ø (TDK 2005, 908)] ~ **hülya** [Ø (TDK 2011, 1120)] ~ **hulya** [Ar. (Püsküllüoğlu 2012, 953)] ~ **hulya** → **hülya** [hülya Yun > Ar. (DD 2012, 741)]

hura bk. **hurra** [hurra İng. hurray (TDK 2005, 904)] ~ **hurra** [Ø (TDK 2011, 1116)] ~ **hurra** [İng. (Püsküllüoğlu 2012, 954)] ~ **hura** → **hurra** [hurra İng. (DD 2012, 738)]

kampüs [İng. campus (TDK 2005, 1055) ~ Fr. campus (TDK 2011, 1290)] ~ **kampüs** İng. → **kampus** [kampus İng. → yerleşke (Püsküllüoğlu 2012, 1087)] ~ **kampus** [İng. (DD 2012, 866)]

koregrafi Fr. chorégraphie bk. **koreografi** [koreografi İng. choreographe (TDK 2005, 1216)] ~ **koreografi** [Fr. chorégraphie TDK 2011, 1482)] ~ **koreografi** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1242)], **koreografi** [Yun. > Fr. (DD 2012, 1003)]

lahos bk. **lahos** [lahos Yun. (TDK 2005, 1295)] ~ **lahos** bk. **lahos** [lahos Rum. (TDK 2011, 1570)] ~ **lahos** Yun. → **lahos** [lahos Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1310)] ~ **lahos** Yun. → **lahos** [lahos Yun. (DD 2012, 1061)]

loğusa Yun. bk. **lohusa** [lohusa Yun. (TDK 2005, 1313)] ~ **lohusa** [Rum. (TDK 2011, 1591)] ~ **loğusa** [Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 1323)] ~ **loğusa** [Yun. (DD 2012, 1073)]

mönü bk. **menü** [menü Fr. menu (TDK 2005, 1370; TDK 2011, 1654)] ~ **menü** Fr. → **mönü** [mönü Fr. (Püsküllüoğlu, 2012, 1393)] ~ **mönü** [Fr. (DD 2012, 1142)]

sutyen Fr. soutien bk. **sütyen** [sütyen Fr. soutien (TDK 2005, 1837)] ~ **sütyen** Fr. soutien-gorge sözünden bk. **sütyen** [sütyen Fr. soutien-gorge sözünden (TDK 2011, 2192)] ~ **sütyen** [Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 1748)] ~ **sütyen** [Fr. (DD 2012, 1463)]

turkuaz [Fr. turquoise (TDK 2005, 2009; TDK 2011, 2387)] ~ **turkuaz** Fr. → **türkuvaz** [türkuvaz Fr. (“Türk” adından) (Püsküllüoğlu 2012, 1910)] ~ **turkuaz** Fr. → **türkuvaz** [türkuvaz Fr. (DD 2012, 1610)]

Çinakop sözcüğü, TDK 2005’te *Yunanca* kaydıyla verilirken TDK 2011’de, bu örneğin Rumca olduğu belirtilmiş ve aynı sözcüğün *T. çene + Rum.* olarak açıklanan *çinekop* biçimine gönderme yapılmıştır. Bununla birlikte her iki sözlükte de *çene* sözcüğünün alındığı dil ve çeviri yazılı biçimi, *Far. çâne* olarak gösterilmiştir:

çinakop [Yun. (TDK 2005, 438)] ~ **çinakop** Rum. bk. **çinekop** [çinekop (T. çene + Rum.) (TDK 2011, 549) *krş.* **çene** [Far. çâne (TDK 2005, 413; TDK 2011, 519)] ~ **çinakop** [Yun. (Püsküllüoğlu 2012, 484)] ~ **çinakop** [Ø (DD 2012, 345)].

Taradığımız sözlüklerde belirleyip ve bir bölümünü de örneklediğimiz farklı yazımlı sözcükler, TDK’nin Genel Ağ sayfasında hizmet veren “Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü”nde de yer almaktadır. Bu nitelikteki örnekleri inceleyen Boz, TDK-TBKKS’de 325 “eş kökenli, çoklu yazımlı” sözcük belirlemiştir. En az iki, en çok da altı farklı yazımı olan bu örneklerin çoğu (229 sözcük), ikili yazıma sahiptir ve tüm örneklerin “toplam yazım sayısı” da 772’dir. Örnekler üzerinde yapılan değerlendirmede, çoklu yazımların % 80,9’unun (625 yazım) “sesletime bağlı” olduğu görülmüştür (Boz 2011b, 114, 115).

9. Sonuç ve Değerlendirme

1. Taradığımız Türkçe sözlüklerde, alıntı sözcüklerin bir bölümü için verilen kaynak diller, farklılık göstermekte; bu durum, aynı sözlüğün birbirini izleyen baskılarında bile görülmektedir. Örneğin TDK 2005’te Yunancadan alındığı belirtilen pek çok sözcük, TDK 2011’de Rumca; İngilizceden alındığı belirtilen çok sayıda sözcük ise Fransızca kaynaklı gösterilmiştir. Bununla

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

birlikte TDK 2005 ve TDK 2011’de aynı dilden alındığı kaydedilen kimi sözcükler, Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de farklı bir dilin ürünü sayılmıştır. TDK 2005 ve TDK 2011’de yer alan ve her ikisinde de Arapça, İngilizce, İtalyanca, Rumca gibi dillerden alındığı kaydedilen sözcüklerin bir bölümü için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012, farklı bir dilde ortaklaşmıştır. TDK 2011’de, diğer üç sözlükte Yunanca olarak gösterilen çok sayıda sözcüğün Rumca kaydıyla verildiği belirlenmiştir. Örneklerin bir bölümünde, dört sözlüğün iki farklı dilde ortaklaştığı görülmektedir. TDK 2005 ve TDK 2011’de Fransızcadan alındığı belirtilen kimi sözcükler için Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de yerli dillerin adı verilmiştir.

2. Tüm diller gibi Türkçe de tarih boyunca başka dillerden etkilenmiş ve onlardan türlü sözcükler almıştır. Taradığımız Türkçe sözlüklerden özellikle Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de tarihsel ve kültürel açıdan Türkçenin sözcük alışverişinde bulunamayacağı pek çok dil (Afrika yerli dilleri, Amerika yerlilerinin dili, Antil dili, Avustralya yerlilerinin dili, Malezya dili, Peru dili...) kaynak olarak gösterilmiştir. Konuya değinen Boz, “Çağdaş Türkçe Sözlüklerde” *sigara* sözcüğünün kaynak dilinin özgün biçim de gösterilmeden “Amerikan Yerli Dili” olarak verilmesini “ezber bir bilgi” ve “ansiklopedik bir bilginin tekrarı” olarak değerlendirmiştir. Boz’a göre birçok yerli dilin konuşulduğu bu kıtada, “Amerikan Yerli Dili” ifadesiyle hangi dilin amaçlandığı anlaşılacakla birlikte Türklerin bu sözcüğü, söz konusu dilden alması da “tarihsel olarak mümkün değildir” (Boz 2011a, 21). Bu tür dillerin o sözcüğü ürettikleri düşünüldüğünde sözlüklerde, kaynak dil için daha önce de sözü edilen farklı değerlendirmelerin esas alındığı söylenebilir. Bu nedenle böyle örnekler için ya sözcüğü Türkçeye veren başka bir dilin (genellikle bir Avrupa dili) adı anılmalı ya da o sözcüğün Türkçeye girişi, üretildiği dilden ilişkili olduğumuz başka bir dile geçişi belirtilerek aşamalı olarak gösterilmelidir. Kaynaklarda, bu tür uygulamalar görülmektedir. Örneğin Sezgin; İngilizce, Almanca, Fransızca gibi dillerde kullanılan birçok sözcüğün Amerika, Afrika, Avustralya yerlileriyle Eskimolara ait olup sömürge dillerinden alındığını belirterek çalışmasında bu sözcükleri, “aracı olan dillere ait” saymıştır (Sezgin 2004, 18, 19). Taradığımız sözlüklerde de bu nitelikteki kimi sözcüklerin aracı dilin adıyla verilmesi ya da diller arası geçişin aşamalı olarak gösterilmesi söz konusudur:

arena [Fr. arena (TDK 2005, 116; TDK 2011, 148) ~ Fr. (Püsküllüoğlu 2012, 161) ~ İsp. > Fr. (DD 2012, 102)], **kanguru** [Fr. kangourou (TDK 2005, 1061; TDK 2011, 1297) ~ (Avustralya yerlilerinin dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1093) ~ (Avustralya yerlilerinin dilinden) (DD 2012, 870)]; **kauçuk** [Fr. caoutchouc (Ekvator yerlilerinin dilinden) (TDK 2005, 1108), **parka** [İng. parka, parkee (Aleut dillerinden) (TDK 2005, 1576); **kombina** Fr. (Rusça “combinat”dan Fransızca yoluyla) (Püsküllüoğlu 2012, 1231), **tabu** Fr. (Polinezya dilinden) (Püsküllüoğlu 2012, 1797); **anorak** (Eskimo dilinden) > İng. (DD 2012, 92)], **çikolata** (Meksika yerlilerinin dilinden) > İt. (DD 2012, 343), **merinos** Ar. > İsp. > Fr. (DD 2012, 1115)]...

3. Taradığımız Türkçe sözlüklerde, kimi alıntı sözcüklerin kökenlerine ilişkin bilgilendirme yapılmamıştır. Sözlüklerde, kökeni bilinmeyen örnekler için buna yönelik bir açıklama yapılması uygun olacaktır. Nitekim bu uygulama, Püsküllüoğlu 2012’de yer alan bir sözcükte belirlenmiştir:

pufla [Ø (TDK 2005, 1631; TDK 2011, 1951) ~ (kökeni bilinmiyor) (Püsküllüoğlu 2012, 1576) ~ Ø (DD 2012, 1309)].

4. Türkiye Türkçesindeki yabancı kökenli sözlerin alındığı dildeki özgün biçimleri, taradığımız sözlüklerin ikisinde (TDK 2005 ve TDK 2011) gösterilmiştir. Diğer iki sözlükte (Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012) ise çok az sayıdaki örneğin özgün biçimi, kaynak dildeki anlamına değinildiği için verilmiş; bunlar dışındaki sözlerin özgün biçimleri gösterilmeden yalnızca kaynak dilleri anılmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

TDK 2005 ve TDK 2011’de, Latin harflerini kullanan dillerden alınan sözcüklerin özgün biçimleri, kimi istisnalar dışında gösterilmiştir. Bu kaynaklarda verilen özgün biçim bilgileri de sözcüklerin bir bölümü için farklılık göstermektedir. Kurum’un TDK 2005’in ardından çıkarttığı Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski ile Genel Ağ sayfasında hizmete sunduğu Güncel Türkçe Sözlük ve Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü’ndeki veriler de incelendiğinde bu tür sözcüklerin özgün biçimleri için farklı değerlendirmelerin yapıldığı görülmektedir.

TDK 2005 ve TDK 2011’de; Latin harflerini kullanmayan Bulgarca, Ermenice, Hintçe, Rumca, Rusça, Yunanca gibi dillerle yerli dillerden alındığı belirtilen sözcüklerin özgün biçimleri, o dillerdeki yazımlarıyla ya da kullanılan harflerin ses değerlerine karşılık gelen Latin harfleriyle gösterilmemiştir. TDK 2011’de bu yönde bir değişiklik olmamakla birlikte TDK 2005’te, Latince ve Latin alfabesi kullanılmayan Moğolca ile Soğdca’dan alınan örneklerde tutarlı bir durum görülmemektedir. Bu kaynakta, söz konusu dillerden alınan kimi sözcüklerde özgün biçim ya da Latin harfli karşılık gösterilirken kimilerinde ise bu yönde bir bilgilendirme yapılmamıştır. Bununla birlikte aynı nitelikteki Arapça ve Farsça kökenli tüm sözcüklerin özgün biçimleri, TDK 2005 ve TDK 2011’de çeviri yazı ile verilmiştir.

Latin harfleri ile yazılmayan dillerden alınan kimi sözcüklerin TDK 2005 ve TDK 2011’de belirtilmeyen okunuşları, TDK’nin Genel Ağ sayfasında hizmet veren Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü’nde gösterilmiştir:

avanak (Erm. havanag), **bezelye** (Rum. bizélia), **çaça** (Rum. tsátsa), **çar** (Rus. tsar), **dilemma** (Yun. dilimma), **dobra** (Bulg. dobra), **idea** (Yun. idea), **gocuk** (Bulg. kojux), **kiremit** (Rum. keramidi), **madik** (Erm. madig), **prizma** (Yun. prisma), **semaver** (Rus. samovar)... (http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&view=bati)

12 Temmuz 2007’de, “3372 madde başı ve 15 yazarın 112 eserinden alınan 9811 örnek cümle” ile kullanıma sunulan TDK-TBKKS, 2011’e kadar beş kez güncellenmiş ve bu tarih itibarıyla da madde başı sayısı 5.321’e çıkmıştır (Gülsevin 2011, 304, 306). Bu nedenle sözlüğün kullanıma açıldığı tarihten sonra basılan TDK 2011’de, bu kapsamdaki kimi sözcükler için özgün biçimin Latin harfli ya da çeviri yazılı gösterimi mümkün olabilirdi.

5. Türkiye Türkçesine yabancı dillerden giren kimi sözcükler, özel ad kaynaklıdır ve Türkçe sözlüklerin bir bölümünde, bu tür sözcüklere ilişkin açıklamalar görülmektedir. Taradığımız Türkçe sözlüklerde, özel ad kaynaklı yabancı sözcüklere yönelik açıklamalar, daha çok Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de örneklendirilmiştir. Bu tür bir bilgilendirme, TDK 2005 ve TDK 2011’de seyrek olmakla birlikte tutarlılık da göstermemektedir. Türkçe sözlüklerde yer alan yabancı kökenli sözcüklerin bir bölümünde ise sözcüğe temel olarak gösterilen özel ad ilişkin açıklamalar tutarlı değildir.

6. Yabancı dillerden alınan bir sözcüğün o dildeki anlamı hakkında bilgi verilmesi, taradığımız Türkçe sözlüklerde seyrekdir. TDK 2005 ve TDK 2011’de belirlenemeyen bu tür bir açıklama, az sayıda sözcük için DD 2012’de görülürken daha çok Püsküllüoğlu 2012’de örneklendirilmiştir.

7. Kısaltma yoluyla oluşan sözcüklerin ne tür yollarla yapıldığı, hangi sözcüğün ya da sözcüklerin buna kaynaklık ettiği yönündeki bilgilendirme; Püsküllüoğlu 2012’de, diğer sözlüklere oranla daha yoğundur. TDK 2011’de ise bu yönde bir açıklamaya rastlanmamıştır.

8. Yabancı dillerden alınan sözcüklerin, eklerin birbirleriyle ya da Türkçe sözcüklerle birleşmesinden oluşan örnekler için Türkçe sözlüklerde verilen kaynak dil ve özgün biçim bilgileri farklılıklar taşımaktadır. Bu tür sözcüklerin bileşenleri, iki ayrı dile aittir ve her birinin kaynak dili ve özgün biçimi ayrı ayrı gösterilmelidir. Bu tür bir uygulama, TDK 2005’te örneklendirilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

9. Taranan Türkçe sözlüklerde, kimi sözcüklerin halk arasındaki söylenişlerine dayanan farklı yazımları gösterilmiş; bu sözcüklerin anlamlandırılması, ölçünlü dildeki biçime gönderme yapılarak sağlanmıştır. Ancak bu örneklerde, hangi biçimin *halk ağzı* ya da *yaygın yanlış* olarak değerlendirilip hangi biçimin ölçünlü dile ait sayılması konusunda tutarsızlıklar görülmektedir. Örneğin TDK 2005 ve TDK 2011’de ölçünlü dildeki biçiminin *Hristiyan, sütyen, turkuaz* olduğu konusunda ortaklaşılın sözcükler, Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012’de *Hristiyan, sutyen, türkuvaz* biçimleriyle yer almıştır. Bu iki sözlükte, TDK’nin doğru kabul ettiği *turkuaz* yazımı düzeltilmiş; *bk.* kısaltması ile “yaygın yanlış kullanım” (TDK 2005, XVIII) olarak değerlendirip gönderim yaptığı *sutyen* ise bu biçimiyle anlamlandırılmıştır. TDK 2005’te aynı kısaltma ile gönderim yapılan, TDK 2011’de ise hiç yer almayan *loğusa* ve *cokey* sözcüklerini Püsküllüoğlu 2012 ve DD 2012, ölçünlü dile ait doğru bir biçim olarak kabul etmiş; ilkinin doğrudan, ikisincisini ise TDK 2005’in aksine *jokey* → *cokey* gösterimi ile anlamlandırmıştır. Bununla birlikte aynı sözcüğü TDK 2005 ve Püsküllüoğlu 2012, *lagos*’tan *lahos*’a; TDK 2011 ve DD 2012 ise *lahos*’tan *lagos*’a göndermiş ve dört sözlüğün ikisi *lahos*, ikisi ise *lagos* biçiminde ortaklaşmıştır. Bu tür sözcüklerin Türkiye Türkçesinin ölçünlü dilindeki kullanımı ve madde başı olarak Türkçe sözlüklerle yazım kılavuzlarındaki gösterimi konusunda, ortak bir tutum sergilenmelidir.

Kısaltmalar ve İşaretler

Al.	Almanca	Lat.	Latince
Alm.	Almanca	Mac.	Macarca
Ar.	Arapça	Moğ.	Moğolca
bk.	bakınız	Norv.	Norveççe
Bulg.	Bulgarca	Osm.	Osmanlı Türkçesi
Cer.	Cermence	Port.	Portekizce
Çin.	Çince	Rum.	Rumca
Erm.	Ermenice	Rus.	Rusça
Far.	Farsça	Sırp.	Sırpça
Fin.	Fince	Sl.	Slavca
Fr.	Fransızca	Soğd.	Soğdca
İbr.	İbranice	T.	Türkçe
İng.	İngilizce	Tib.	Tibetçe
İsl.	İslavca	Yun.	Yunanca
İsp.	İspanyolca	→	Gönderme
İt.	İtalyanca	~	Benzerlik, yaklaşıklık, denklik
Jap.	Japonca	Ø	Kaynak dilin belirtilmediğini gösterir
krş.	karşılaştırmız		

KAYNAKÇA

- AKALIN Şükrü Halûk (2007). “Innovation, İnovasyon: Yenileşim”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, S: XCIII/666, s. 483-486.
- AKSAN Doğan (1988). Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim I-III, Ankara: TDK Yayınları.
- BOZ Erdoğan (2006). “Sözlük ve Sözlükçülük Sorunu”, Türkçenin Çağdaş Sorunları (Ed. G. Gülsevin, E. Boz), s. 9-46, İstanbul: Divan Yayınevi.
- _____ (2011a). “Çağdaş Türkçe Sözlüklerde Batı Kökenli Sözcüklerin Köken Dili ve Biçimi Sorunu ‘Sigara’ Örneği”, Sözlük Bilimi Yazıları I, s. 7-26, Ankara: Gazi Kitabevi.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

- _____ (2011b). “Türkçe Sözlüklerde Batı Kökenli Çoklu Yazımlı Sözcükler”, Sözlük Bilimi Yazıları I, s. 91-119, Ankara: Gazi Kitabevi.
- DİL DERNEĞİ (2012). Türkçe Sözlük, Ankara: Dil Derneği Yayınları.
- ERBAY Fatih (2002). “Türkçe Sözlük’ün İlk ve Son Baskısındaki Batı Kökenli Kelimelere Dair”, SÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S: 11, s. 129-136.
- EREN Hasan (1999). Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü, Ankara: Bizim Büro Basım Evi.
- ERGENÇ İclal ve SUBAŞI UZUN Leyla (1993). “Türkçe Sözlük’te Maddebaşı Değişimlerinin İçeriksel ve Sayısal Görünümleri”, VII. Dilbilim Kurultayı Bildirileri 13-14 Mayıs 1993 (Yay.: K. İmer, N. E. Uzun), s. 123-139, Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayını.
- ERGENE Oğuz (2011). “Türkiye Türkçesindeki Çok Dilli Sözcükler ve Türkçe Sözcüklerin Alıntı Ögeleriyle Birleşim Yolları”, Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar (Haz.: V. D. Günay, Ö. Fidan, B. Çetin ve F. Yıldız), s. 303-316, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.
- ERSOY Hüseyin (2006). “Türkçedeki Yabancı Sözcüklerin Kullanım Alanı Bilgileri Ve Düşündürdükleri (Sözlükbilimsel Bir Çalışma)”, Akademik İncelemeler Dergisi, S: 1/2, s. 205-219.
- GÖZÜTOK Avni (2008). “Türkiye Türkçesinde Karma Kelimeler”, AÜ Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S: 36, s. 17-22.
- GÜLSEVİN Gürer (2011). Türk Dil Kurumunun Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, S: C/712, s. 299-308.
- KARAAĞAÇ Günay (1998). “Türkçenin Komşularına Verdiği Beslenme Kültürüyle İlgili Kelimeler”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: 1998/II, S: 564, s. 476-495.
- KÖKSAL Aydın (2003). Dil ile Ekin, İstanbul: Toroslu Kitaplığı.
- ÖZÇELİK Saadettin (2005). “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Türkçe-Arapça veya Türkçe-Farsça Unsurlu Özel Yapılı Kelimeler”, Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi, s. 77-88.
- ÖZTÜRK Abdullah (2003). “Değişen Toplumsal ve Kültürel Değerlerin Sözcüklerde Meydana Getirdiği Değişiklikler”, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S: 9, s. 255-263.
- PARLATIR İsmail (1999). “Türk Dil Kurumunda Sözlük Çalışmaları”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: 1999/I, S: 568, s. 270-284.
- PÜSKÜLLÜOĞLU Ali (2012). Türkçe Sözlük, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- SARI Mustafa (2008). Türkçenin Batı Dilleriyle İlişkisi, Ankara: TDK Yayınları.
- SEZGİN Fatin (2004). Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu, Ankara: TDK Yayınları.
- TÜRK DİL KURUMU (2005). Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yayınları.
- _____ (2011). Türkçe Sözlük, Ankara: TDK Yayınları.
- TIETZE Andreas (2002). Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugatı C. I A-E, İstanbul-Wien: Simurg Yayıncılık.
- UZUN Leyla (1999). “1945’ten Bu Yana Türkçe Sözlükler”, Kebikeç, S: 7-8, s. 53-57.
- ÜLKÜ Vural (2000). “Söz Varlığında Değişmeler”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, C: 2000/II, S: 587, s. 467-476.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

TDK. Güncel Türkçe Sözlük ve Yazım Kılavuzu Yoğun Diski, TDK Yayınları.

TDK. Türkçede Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bati&view=bati, (ET: 01.12.2013).

TDK. Güncel Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&view=gts, (ET: 01.12.2013).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/3 Winter 2014

